

**UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO
PRAHA**

**MAGISTERSKÉ STUDIUM
KOMBINOVANÉ STUDIUM
2013 – 2015**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Iva Krejčová

Historie péče o sluchově postižené ve světě a v České
republice

Praha 2015

Vedoucí diplomové práce:

Mgr., Mgr. Václav Chmelíř

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

**MASTER
COMBINED STUDIES
2013-2015**

DIPLOMA THESIS

Iva Krejčová

**History of care for the hearing impaired in the world
in the Czech Republic**

Prague 2015

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Mgr., Mgr. Václav Chmelíř

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 23. února 2015

Jméno autorky: Bc. Iva Krejčová

Poděkování

„Chtěla bych poděkovat všem, kteří mi pomohli s vypracováním mé diplomové práce, zvláště panu Mgr., Mgr. Václavu Chmelířovi, který mi často radil a vedl mne správným směrem a mé kolegyni za gramatickou úpravu mé práce.“

23. února 2015

Bc. Iva Krejčová

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá historií vzdělávání sluchově postižených ve světě a v České republice. Jejím cílem je přiblížit studentům historii neslyšících od úplných počátků přes průlomové období rozvoje surdopedie do současnosti. Práce se také věnuje celkovému společenskému vývoji v přístupu ke sluchově postiženým, jejich integraci mezi zdravé jedince a s tím spojenou výchovu a vzdělávání sluchově postižených.

Klíčová slova

Federace neslyšících, historie a počátky vzdělávání, jednota neslyšících, komunikační systémy, sluchově postižení, surdopedie, současný systém vzdělávání, svaz neslyšících a nedoslýchavých,

Annotation

This dissertation is focused on the history of education of the hearing impaired in the world and in the Czech Republic. The aim of the dissertation is to elucidate to the students the history of deaf people from the very beginning, during the ground breaking development of surdopedie till the present. The overall development of social approach to the hearing impaired, their integration among the healthy individuals and upbringing and education of the hearing impaired are examined in this paper.

Key words

Federation of the Deaf, history and the beginnings of education, unity of the Deaf, communication systems, hearing impaired, surdopedie, the contemporary education system, Association of the Deaf and Hard of Hearing.

OBSAH

Obsah.....	7
Úvod.....	11
1 Starověk a soužití s neslyšícími jedinci.....	12
1.1 Doba nejstarší.....	12
1.2 První zmínky o vzdělávání neslyšících	15
1.2.1 Pedro Ponce de Leon.....	15
1.2.2 Juan Pablo Bonet.....	16
1.2.3 John Bulwer	17
1.2.4 William Holder.....	18
1.2.5 John Wallis	18
1.2.6 George Dalgarno	20
1.2.7 Johann Conrad Ammann	21
1.2.8 Jacob Rodrigues Pereire	22
1.2.9 Henry Baker	23
2 Počátky vzdělávání neslyšících ve světě	24
2.1 Anglie	24
2.1.1 Thomas Braidwood	26
2.2 Francie	27
2.2.1 Charles Michel de l'Epée.....	29
2.3 Německo	30
2.3.1 Lipská škola	30
2.3.2 Vídeňská škola	31
2.3.3 Šlesvická škola.....	33
2.3.4 Působení významných učitelů.....	33

2.3.5 Zastánci gramatické metody	35
2.3.6 Hillova reforma a jeho pokračovatelé	36
2.4 Finsko	37
2.5 Španělsko	38
2.6 Itálie	38
2.7 Rusko	39
2.8 Amerika	41
3 Vzdělávání neslyšících v českých zemích	45
3.1 Zakládání ústavů	45
3.1.1 Pražský ústav pro hluchoněmé	45
3.1.2 Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně	49
3.1.3 Ústav pro neslyšící děti židovského náboženství v Mikulově	52
3.1.4 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Litoměřicích	52
3.1.5 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích	53
3.1.6 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Hradci Králové	55
3.2 Zakládání spolků	57
3.2.1 Podpůrný spolek hluchoněmých svatého Františka Saleského v Praze	57
3.2.2 Období 1906 až 1914	59
3.2.3 Období 1916 až 1919	59
3.2.4 Od roku 1920 do roku 1921	61
3.2.5 Období 1922 až 1925	62
3.2.6 Od roku 1926 do Mezinárodního sjezdu hluchoněmých v Praze 1928	62
3.2.7 Od Mezinárodního sjezdu do roku 1938	63
3.2.8 Od září 1938 do okupace	64

3.2.9 Od okupace do roku 1948.....	64
3.3 Likvidace spolků po únoru 1948.....	65
3.4 Období Svazu invalidů	66
3.4.1 Padesátá a šedesátá léta	66
3.4.2 Pražské jaro a vzdor proti sovětské okupaci (leden 1968 až duben 1969)	68
3.4.3 Opožděný příchod normalizace (od roku 1970 do roku 1974).....	68
3.4.4 Agónie (po listopadu 1989)	70
4 Současné vzdělávání neslyšících ve světě	72
4.1 Hamburský model bilingválního vzdělávání	72
4.1.1 Začátky experimentu	72
4.1.2 Složení žáků ve třídě	73
4.1.3 Základní rysy hamburského bilingválního modelu	73
4.1.4 Profesionální připravenost pedagogů	74
4.1.5 Formy komunikace ve vyučování	74
4.1.6 Průběh vyučování.....	75
5 Současné Vzdělávání neslyšících v české republice	77
5.1 Český model bilingválního vzdělávání	77
5.1.1 Začátky experimentu	77
5.1.2 Základní rysy českého bilingválního modelu	78
5.1.3 Profesionální připravenost pedagogů	78
5.1.4 Formy komunikace.....	78
5.1.5 Průběh vyučování.....	79
5.2 Vzdělávání a profesní příprava jedince se sluchovým postižením	79
5.2.1 Předškolní vzdělávání dětí se sluchovým postižením	81
5.2.2 Základní vzdělávání dětí a žáků se sluchovým postižením	83

5.2.3 Předprofesní a profesní příprava osob se sluchovým postižením .	84
5.2.4 Terciální vzdělávání studentů se sluchovým postižením	86
Závěr.....	89
Seznam použitých zdrojů.....	91
Monografie	91
Právní předpisy:	93
Diplomové práce:	93
Články:	93
Webové prameny	94
Bibliografické údaje	95

ÚVOD

Historie je součástí všeho a všech. Ovlivňuje současnost, ať si to uvědomujeme či ne. Díky historii se můžeme poučit z chyb a do budoucna se podobným chybám vyvarovat. Každý jedinec i samotnou historii tvoří. Proto i péče o sluchově postižené jedince prošla vývojem, kterým se tato práce bude věnovat.

Historicky je známo, jak se zacházelo s postiženými ve starém Římě, ale měli vůbec takový lidé i svá práva či povinnosti? A kdo vlastně zapříčinil, že se někdo o sluchově postižené začal starat a věnovat se jim. Jak u nás tak ve světě, procházelo vzdělávání neslyšících různými úskalími, ale také velkými pokroky. Také jednotlivé doby mají své průkopníky a své hrdiny, kteří budou součástí této práce. Tato témata jsem ve své práci zpracovala od počátků péče o sluchově postižené až do současné doby.

Práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol. První kapitola se věnuje období starověku a jeho postavení k handicapovaným jedincům. Ve druhé kapitole jsou zpracovány počátky vzdělávání neslyšících ve světě a informace o velikánech tohoto oboru. Třetí kapitola je o vzdělávání neslyšících v českých zemích od počátků až do roku 1989. Čtvrtá kapitola se věnuje současnému stavu vzdělávání neslyšících ve světě. Pátá kapitola se zabývá současností péče o sluchově postižené v České republice.

Důvod proč jsem si toto téma vybrala je, že mne zajímá historie samotné speciální pedagogiky. Jakožto její studentka a jako učitelka na základní škole se s neslyšícím dítětem mohu snadno setkat. I do budoucna bych své zaměření věnovala oboru surdopedie.

1 STAROVĚK A SOUŽITÍ S NESLYŠÍCÍMI JEDINCI

1.1 Doba nejstarší

Je velmi obtížné dozvědět se o historii sluchově postižených z dob dávných, jelikož veškeré dochované zprávy o jejich vzdělávání se nám dochovaly až od počátku 16. století. Veškeré starší zprávy jsou jen útržkovité. Nejedná se ani o tzv. „zprávy o vzdělávání hluchých“, ale jsou popisovány jako kuriozity, jelikož je popisovali lidé, kteří nebyli z řad odborníků. Jsou popsány velmi povrchně, a proto připouští mnohou důvodů ke spekulacím. Jeden z důvodů byla také nedokonalost množení knih. Knihy byly přepisovány a často přeformulovány vlastními názory jednotlivých opisovačů.

I z toho mála co se do dnešní doby dochovalo víme, že se problémem hluchoty zabývali hlavně filosofové, lékaři, učitelé, ale i právníci. Bohužel se ne každý zabýval tímto tématem individuálně, ale vycházel z prací z jiných oblastí. Např. právník vycházel z domněnek filosofa, které vznikly na základě pozorování hluchých lidí, a protože jejich slovní projev, výraz obličeje a gesta nebyla brána jako dorozumívací prostředky, ale projev duševního stavu, byli proto vyřazeni z lidské společnosti. Proto i posudek právníka nemohl být pro hluché lidi pozitivní. Bylo nepřijatelné, aby se člověk mohl naučit jinak, jelikož *„řeč je člověku dána přirozeným pudem. Tím nebylo umožněno hluchému navštěvovat školu, jelikož neovládal řeči. Chtěl-li někdo získat vzdělání, musel mít jazyk, rozum a řeč. Hluchému scházela řeč i rozum, a proto nemohl být vzděláván.“*¹

Je známé z dochovaných písemností, že ve Spartě nebyl prostor k nedokonalosti. Nemocné děti byly odkládány do propastí pohoří Tajgetos, ale není nikde psáno, že se toto bezpráví dělo i hluchým, protože těžko mohli poznat jejich handicap, ale je také známo, že někteří dospělí válečníci byli

¹ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 5

hluší. Bohužel tito válečníci mohli utrpět zranění, které hluchotu způsobilo v bojích až v pozdějším věku.

Jeden z největších velikanů starověku byl bezpochyby řecký filosof Aristoteles. Ten zaznamenal: „*Všichni od narození hluší zůstávají také němí, třeba někdy vydávají zvuky, řeči nemají.*“² K jeho názoru se přikláněl i Plinius, který ještě tvrdil, že hluchý je současně i idiotem. Jak Aristoteles, tak Plinius považovali sluch za prostředek potřebný ke vzdělávání, proto také byly názoru, že slepí lidé jsou inteligentnější než hluší. Nikdo z filosofů tehdejší doby neznali vztah mezi řečí a sluchem, a proto i mnoho dalších usuzovali, že hluchota je závislá na činnosti jazyka.

Odborníci zastoupení z řad lékařů měli také vlastní názory. Galen tvrdil, že hluchota je mozkového původu. Caiones léčil hluché tím, že jim dával čemeřici a kokotici na temeno hlavy, které nejprve oholil, každý den přikládal mast z kořalky, oleje a lilií.

Na základě těchto poznatků se neslo i právní postavení neslyšících osob. Většina zákonodárců nedávala hluchému žádná práva a povinnosti a byli jako lidé nezodpovědní postaveni mimo zákon. Římské právo až do Justiniánova zákoníku (6. století) rozeznávalo pouze dvě formy hluchoněmoty. Jedna skupina byla hluchý a němý a druhá skupina byla němý, ale který nebyl hluchý. Samotný Justinián se pokusil o důkladnější rozdělení: a) hluchoněmí; b) hluchoněmí, kteří se stali hluchými nějakou příčinou při narození; c) hluší; d) hluší, u nichž hluchota vznikla při narození; e) němí. V praxi bylo toto rozdělení dosti komplikované a pravděpodobně se používaly pouze dvě třídy. Hluchoněmým ale byla dána možnost, mít vlastního ochránce, když nebyly schopni sami hájit svá práva. Bohužel ale nesměli pořizovat vlastní vůle, uzavírat smlouvy, věnování věcí pro případ smrti nebo poskytovat svědectví. V zákoníku bylo, že pokud se naučili psát, mohla být některá nebo všechna tato ustanovení zrušena.

Jeden z největších vlivů měly na vzdělávání hluchého kláštery. Zde byla největší koncentrace vzdělaných lidí, kteří se věnovali vědám, pečovali

² ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 5

o chudé a nemocné lidi, kteří se zde sdružovali. Dá se předpokládat, že v těchto místech vznikly počátky vyučování hluchých i slabomyslných. Nejstarší dochovaná zpráva mluví o St. John z Beverly kolem roku 721. Byl biskupem v Hexham'u a měl kolem sebe tělesně a duševně postižené. Mezi nimi byl i hluchoněmý mladík, kterého učil mluvit. „*Vystrčil jazyk a poručil totéž udělat i hluchému. Potom mu přidržel bradu a dělal mu nad jazykem nějaké znamení. Poručil mu vtáhnout jazyk zpět a říci slovo „Yes“.* Později učil mladíka hláskám. Řekni „a“, žák opakoval tuto hlásku, řekni „b“ atd. Potom spojoval hlásky ve slabiky, slova a věty a delší věty.“³Tento pokus vyučování je příkladem vyučování orální metodou, a proto je John považován za prvního učitele této metody. Najde se ale mnoho odpůrců tohoto tvrzení.

Další významný a doposud dochovaný pokus o vzdělávání neslyšících je u abatyše Scholastica (1469) z kláštera Gernrode v Unterharzu. Starala se o chudé a zubožené, ale věnovala svou pozornost také hluchoněmým. V jedné zprávě se uvádí, že naučila hluchoněmou dívku základům křesťanského učení tak, že tato dívka byla nakonec připuštěna ke svatému přijímání. Tento záznam je považován za první dokument o vzdělávání hluchoněmých v Německu. Známý je také Franz von Sales, který založil řád Salesianerinek, který se dodnes stará o výchovu ženské mládeže. Sales měl za sluhu hluchoněmého mladíka, kterého naučil křesťanskému náboženství. Zajímavý je Jerome Cardan, který řešil vzdělávání hluchoněmých teoreticky. Byl lékařem a matematikem a ovládal veškeré vědomosti. Ve svých pracích používá jak psychologii a fyziologii, a přihlíží k orgánům smyslovým a jejich funkcím. Ve svém spise *Paralipomenon* píše o hluchých, kde cituje Agricolu. Píše, že viděl hluchoněmého, který se naučil číst a psát tak, že mohl vyjádřit svá přání. Na základě jeho zpráv dochází k závěru, že jsou hluší vzdělavatelni, protože mají rozum. Ti kdo mají rozum, mohou přijímat vědomosti, i když jim některý ze smyslů chybí.

³ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 7

1.2 První zmínky o vzdělávání neslyšících

1.2.1 Pedro Ponce de Leon

Za prvního skutečného učitele neslyšících je považován Pedro Ponce de Leon. Byl to potomek ze šlechtického rodu Arcos, narozený ve Valladolidu. Studoval na univerzitě v Salamance a stal se členem řádu Benediktínů. Žil v klášteře v San Salvadoru d'Oña blízko Burgos. Byl jedním z obětavých průkopníků a dobrosrdečných lidí, kteří svůj život obětovali vzdělávání hluchoněmých. Jeho vztah k nim byl přátelský až kolikrát otcovský. Na žádost, od samotného papeže, svoji vyučovací metodu sepsal a jeho rukopis byl uložen v archivu kláštera, kde Leon působil. Bohužel se ale nevysvětlitelným způsobem rukopis asi v roce 1814 ztratil. Předpokládá se, že se tak stalo při požáru kláštera. Jiní zase tvrdí, že se ztratil v dobách nepokojů. O tomto prvním pokusu o učení neslyšících se dozvídáme pouze ze zprávy samotného Leona z roku 1578, kde píše: *„Mám ve svém domě hluchoněmé od narození, z nichž někteří jsou synkové velkých a významných lidí. Tyto děti učím mluvit, čísti, psát a počítati, modliti a přisluhovati při mši, znáti pravdy křesťanské a jak se mají zpovídati. Někteří z nich se učí latinsky, řecky a jazyku italskému. Jeden byl vysvěcen na kněze a učil křesťanskému náboženství.“*⁴ Tato Leonova metoda měla velký úspěch a mnoho dalších osob o něm psalo s velkou slávou. Dochované zprávy o Leonových úspěších se můžeme dočíst např. od Lassa z roku 1550, kde chválí Leonův úspěch u dvou hluchých žáků, a to Francisca a Pedra Valesca. Další, kdo zanechal o Leonovi zprávu byl historik Filipa II. Ambrosia de Morales. Ten dokonce částečně Leonovu metodu popsal. Leon vycházel ze psaní jmen a názvů předmětů, poté následovala artikulace a nakonec spojení formy písemné s formou ústní. Psaní bylo základem, bylo dokonce důležitější než odezírání. Místo samotného odezírání používal psaní a ukazování, jelikož kdo chtěl s hluchým mluvit, musel mu napsat nebo ukázat. Bohužel po Leonově smrti se na jeho metodu zapomnělo, ale vzdělávání hluchoněmých pokračovalo dál.

⁴ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 9

1.2.2 Juan Pablo Bonet

Jedním z prvních spisovatelů, který napsal knihu o vyučování hluchoněmých, byl Juan Pablo Bonet. Napsal „Zjednodušení písmen abecedy a metoda, jak naučit hluchoněmého mluvit“ v Madridu roku 1620. Z Bonetova života se toho dochovalo jen velmi málo, ale víme, že byl opakem Leona. Narodil se v Jace v Aragoně a pracoval pro šlechtice Constabla z Castille. V jeho domě poznal hluchoněmého Luise de Velasca, který ohluchnul ve dvou letech. Tento chlapec byl vychováván Manuelem Ramirezem de Carrionem. Proto se dá předpokládat, že Bonet znal Carrionovu metodu. Samotný Carrion vydal roku 1629 práci, kde píše o výchově Luise de Velasca, kterého vyučoval po dobu čtyř let s občasnými přestávkami a poté další tři roky. Naučil ho číst, psát, mluvit a konverzovat, že nebylo poznat, že je hluchý. Je více než pravděpodobné, že Bonet znal rukopis Ponce de Leona, viděl pracovat Carriona a na základě všech těchto poznatků napsal již zmíněnou knihu. V knize uveřejnil také prstovou abecedu, ale ani ta není jeho vlastním dílem. S tou se pravděpodobně setkal u Carriona, ale možná také u španělských mnichů, kteří ji používali k dorozumívání mezi sebou. Většina poznatků o Bonetovi, jsou spíše domněnky. Je možné, že sám vyučoval. Bonetova metoda staví vzdělávání neslyšících na řeči. Snaží se najít soulad mezi myšlením a vyjádřením a chce, aby věci i činnosti byly označeny přesnými slovy.

1.2.2.1 *Reduccion de las Latras*

Jedná se o knihu J. P. Boneta, která má celkem 38 kapitol a je rozdělena na dva díly. První díl se věnuje učení řeči a druhý díl obsahuje pravidla španělské gramatiky, přizpůsobeném potřebám hluchoněmých.

Bonet se ve svém díle snaží vyučovat čtení na základě fonetického znění hlásek. Tvrdí, že není nutné vyslovovat „zet“, když se jedná o hlásku „z“. Snaží se redukovat výslovnost hlásek na základě fonetickém.

Za příčinou němoty vidí pouze hluchotu. Řečové orgány jsou u hluchého zdravé, a proto se může naučit mluvit. Nejlepší období pro naučení řeči je mezi 6 – 8 roky. Při učení se musí stavět na zraku hluchého. Každá

hláska se musí nejdříve ukázat, poté psát a nakonec vyslovovat. Je nutné, aby hluchý i lidé kolem něj uměli psát, jelikož tak jedině se mohou mezi sebou dorozumět. Mezi nejlehčí hlásky patří samohlásky. Když se naučí veškeré hlásky, může následně se naučit nejlehčí slabiky a nakonec slabiky začne spojovat do slov, které vždy patří konkrétní věci. Dříve bylo nejdůležitější, aby hluchý znal názvy konkrétních věcí a dokázal se takto dorozumět. „*Teprve když se hluchý naučí jménům věcí, učí se pravidlům mluvy, ale tato pravidla musí být zredukováána na nejn nutnější potřebu pro hluchoněmé. Řeč hluchoněmých musí být budována na konkrétních pojmech, abstraktní pojmy používají jen ty, které jsou nepotřebnější. Podstatná jména se učí na věcech, slovesa na činnostech, citoslovce učí z paměti.*“⁵

1.2.3 John Bulwer

Byl to výborný lékař, který působil přibližně kolem roku 1654. Svou vědeckou činnost zasvětil převážně hluchým pacientům. Své myšlenky sepsal do knih, které byly překládány do cizích jazyků a doplňovaly Bonetova díla. V roce 1644 napsal knihu *Chirologia*. V této knize uvádí, že myšlenku nelze většinou vyjádřit pouze slovy, ale musí pro pochopení významu slova slovo dovýjádřit znamením neboli gestem. Tato myšlenka ho pravděpodobně dovedla ke vzdělávání hluchoněmých, a proto pro ně napsal v roce 1648 dílo „*Philocophus, přítel hluchoněmého. Pravdivá ukázka jemného umění, které může uschopniti od narození hluchoněmého, pozorovati očima a tak slyšeti to, co člověk mluví od pohybujících se rtů a naučiti se mluvíti jazykem*“⁶. Samotný název nám říká, čemu se věnuje. Popíral tvrzení, že je pouze spojitost mezi uchem a jazykem a založil vzdělávání hluchých na předpokladu, že je spojení také mezi okem a jazykem. Tím upozornil na odezírání a vědecky ho odůvodnil. Nejednalo se o odezírání, jak jej známe dnes. Měl dojem, že hluchý může přejímat zvuky pomocí zubů a ústy místo uchem neboli záměnou smyslů.

⁵ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 70

⁶ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 11

Zabýval se také problémem dědičnosti hluchoty. Hluché sám nikdy neučil, zůstal pouze u teoretických úvah. Jelikož ve svých knihách měl tolik vědeckého materiálu, stal se oporou pro učitele hluchoněmých.

1.2.4 William Holder

Holder byl knězem a členem Královské společnosti, matematik a fyzik. Hodně se věnoval studiu hudby a vydal několik prací o tomto odvětví. Stal se rektorem v Bletchingtonu a zde se také stal učitelem Alexandra Pophama, který byl od narození hluchý. Při svém vyučování používal metody, které popsal ve spise „Základy řeči, s připojením pokud se týče hluchoněmých“. Jako milovník hudby projevil zájem o tvoření hlasu a tento způsob také důkladně popsal. Zde chtěl použít vědomosti z hudby pro tvoření jasného a čistého hlasu, ale zároveň také upozorňuje na pohyby úst. Upozorňoval, že s žáky se musí zacházet mírně a bezbolestně. Hlas se musí cvičit krátce, ale zato často. Jako jeden z prvních schvaloval prstní abecedu, ale pouze v první době učení řeči jako podporu výslovnosti. Později od ní opouštěl a připouštěl pouze přirozený posunek.

Holderova práce je opravdu znamenitým dílem, i když v tehdejší době nebyla dostatečně oceněna a neměla velký vliv na vzdělávání hluchých v Anglii, ani v cizině.

1.2.5 John Wallis

John Wallis byl doktorem theologie, profesorem geometrie v Oxfordu, proslulý matematik, který působil v Anglii v letech 1616 – 1703 a je pokládán za předchůdce Newtona. Je známý svým vysokým postavením ve společnosti, ale pro nás je důležité, že je známý také jako jeden z nejlepších učitelů hluchých, který se probojoval z řady nejpřednějších učenců tehdejší doby. U vzdělávání hluchých se ocitl hlavně studiem fonetiky. V roce 1653 vydal knihu „Gramatica Lingua Anglicanae“, který byla určena hlavně pro cizince, aby se mohli naučit nejen anglické výslovnosti, ale i jiným řečem. Jelikož se věnoval hlavně fonetice, připojil ke své knize „Pojednání o řeči“ od de Loquela, který v tomto díle řeší otázku tvoření řeči, polohu řečových orgánů, dechu apod.

Toto dílo přimělo Wallise přemýšlet o možnostech učení řeči u hluchoněmého. Napsal, že sledujeme-li u hluchoněmého způsob tvoření řeči pomocí fonetiky, je možné naučit hluchého mluvit, protože i on může vydávat hlas napodobováním. Našel si tedy hluchého mladíka Whaleyho, kterého začal vyučovat. Naučil ho vyslovovat správně některá slova, rozumět řeči, vyslovit myšlenku, psát a číst některé části z bible. V roce 1662 byl požádán, jestli by vyučoval Alexandra Pophama, který byl dříve žákem Holdera. Tímto se Wallisovi naskytla možnost, pozorovat výsledky své i cizí metody.

Ze začátku kladl důraz na vyučování hlasité řeči, ale později narazil na problémy a začal od tohoto záměru ustupovat. Roku 1698 píše Thomasu Beverlymu: „*Někteří hluší se nemohou naučiti řeči, ale naučí se pouze rozumět řeči. Tito se však mohou naučiti psát a svoje další vědomosti mohou rozšiřovat čtením.*“⁷Měl obavy, že hluchý nemůže kontrolovat svůj hlas, a proto bude mluvit špatně. Otevřeně se přiznal k této obavě a v další práci opustil hlasitou řeč a začal učit nejdříve písmu a prstové abecedě. Nyní zase pozoroval, že i prstová abeceda má své vady. Vypozoroval, že hluchý se může se slyšícím porozumět pouze tehdy, když všechno píše. To ale zase nebylo příjemné pro hluchého ani pro slyšícího a přišel velmi brzy na to, jak důležité odezírání je. Jako pomůcku pro učení sestavil prstovou abecedu, která byla tvořena na ruce. Konce prstů značily a, e, i, o, u, ohnutí prstu do jiné polohy zase ukazovalo b, c, d, s, w. Tato abeceda se udržela až do současnosti v Anglii v Glasgowě a v Americe v Indianopolis až do současnosti.

Další z Wallisových myšlenek můžeme čerpat z dopisů Boylemu, ve kterých rozděluje vzdělávání na dvě části, a to na vyučování artikulaci a rozumění řeči. Obě tyto části jsou pro hluchého obtížné. Odezírání je možné jedině tehdy, když se hluchý naučí jednotlivé části řeči a sleduje pozorně mluvní pohyby. Samotné řeči se učí napodobováním základních pohybů jazyka a rtů. Aby mohl hluchý používat prstovou abecedu a pomocí ní také mluvit, je nutné, aby uměl nejdříve psát. Vyučování má být přirozené a v důsledku toho žádal, aby veškeré poznání věcí se používalo podle potřeb žáků a názor aby byl

⁷ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. CSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 13

upevňován srovnáváním. Mělo by se vycházet z podstatných a přídavných jmen k ostatním částem řeči. Slovesa se mají učit v krátkých větách. Jako pomůcka by měla být používána kniha s ilustracemi a mluvnickými pravidly.

1.2.6 George Dalgarno

Narodil se v Aberdeenu a vlastnil vlastní grafickou školu v Oxfordu. Roku 1661 vydal práci *Ars Signorum*, vulgo *character universalis et lingua philosophica*, kterou v roce 1680 rozšířil pod názvem *Didascalocophus*, vychovatel hluchoněmého. O této práci málo kdo věděl, až roku 1834 ji vydal spolek Maitland club. V práci jsou rozváděny myšlenky na vzdělávání hluchých. Připouštěl, že je možné hluchého naučit mluvit, ale orální metodu zavrhoval a za základ považoval psací řeč a čtení. Sestrojil rukavici, na které každá část byla určena znaku písmene. Dotknutím se určitého znaku ukazoval a četl hlásku. V Americe např. tuto rukavici používal při vzdělávání Dr. Graham Bell, ale ten učil hlasité řeči a dosahoval výborných výsledků. Zatímco Dalgarno prosazoval učení řeči, které spočívá na spolupráci slova, myšlenky a věty. Jako první položil základy činnému vyučování od trpného přejímání gramatických pravidel.

1.2.6.1 *Didascalophus*

Kniha George Dalgarna má osm dílů. Každý díl řeší otázku vzdělávání hluchoněmých. Uvádí, že učení hlasité řeči je nepřirozené u hluchého, jelikož neslyší. Hluchý se může velmi dobře naučit psát, jelikož psaní je založené na zraku. Psaní umožňuje rozvoj myšlení stejně jako hlasitá řeč. Pro hluchého je prstová abeceda mateřskou řečí a už od útlého věku mohou hluchého rodiče této metodě učit. Uvádí, že učit se prstovou abecedu je stejně náročné jako učit se řeči. Hluchý se může naučit mluvit, ale jeho řeč bude tvrdá a těžkopádná, jelikož nemůže zrakem zachytit změnu hlasu. Hlas pozoruje pouze očima a to je bohužel málo. Hluchému určitě nestačí jen odezírání, protože svoji pozornost směřuje převážně k ústům a mnoho pohybů mu takto ujde a musí si pak domýšlet smysl. Proto Dalgarno uvádí, že nejdůležitější prostředek pro hluchého je pero a prsty. Gramatická pravidla nejsou pro ně důležitá, jelikož ani děti gramatická pravidla neovládají a dorozumí se. Význam slov se hluchý

musí naučit na několika příkladech, „učí se významu „stojím“, dítě poznává smysl tohoto pojmu ve větách: Já stojím, stůl stojí, dům stojí atd.“⁸

1.2.7 Johann Conrad Ammann

Ammann se narodil v Schaffhausenu ve Švýcarsku a studoval v Basileji. Svou rodnou zem opustil a odešel do Holandska, kde působil v Haarlemu a v Amsterdamu. V Haarlemu vzdělával hluchoněmého žáka Esther Kolarda a později přijal více žáků. Svou práci popsal v díle Mluvicí hluchý, která vyšla v Amsterdamu v roce 1692 a byla přeložena do angličtiny Danielem Footem o dva roky později. Další jeho práce vyšla roku 1700 pod názvem Pojednání o řeči, kterou přeložil do angličtiny Charles Baker roku 1873.

Ammann sám uvádí, že v počátcích vyučoval samostatně, až později poznal Helmonta a dopisoval si s Wallisem. Ve svých pracích chce především odůvodnit orální metodu, která je ovlivněna do značné míry náboženskými motivy. Věřil, že řeč je božského původu, a proto usuzoval, že pouze řečí se můžeme povznést k Bohu. Z tohoto filosofického základu vychází jeho základ orální metody. „Uvažoval takto; člověku byly dány myšlenky a vyjádření jich bylo mu umožněno řečí. Ale Bůh opustil člověka, a proto člověk ztratil přirozenou řeč a zůstaly mu jen některé hlásky, staly se základem pro novou řeč. Tato nová řeč však byla odlišná od původní řeči, a bylo v každé zemi jiná, takže lidé se nemohli vzájemně dorozumět“⁹ V hluchoněmém viděl primitivního tvora, který zůstane na prvním stupni vyjadřování, kdy je člověk zavržen. Proto se věnuje výchově hluchoněmých, aby jim pomohl pozvednout svůj hlas k Bohu, a tím dosáhnou víry.

Ve své metodě upozornil na to, že při mluvení se chvějí určité řečové orgány a pomocí rozeznávání chvění je možné naučit se mluvit a kontrolovat hlas. Klade velkou důležitost na artikulaci a jako jeden z prvních začal používat zrcadlo při artikulaci. Při artikulaci začal nejprve samohláskami,

⁸ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 71

⁹ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 16

polosamohláskami a souhláskami. Nejobtížnější samohláska je „r“, a proto doporučuje, aby se začínalo vždy nejlehčí. Velký důraz klade na odezírání a požaduje, aby jeho žáci odezírali i od ostatních lidí. Začíná u jmen jednoduchých předmětů, pak přídavná jména, potřebná slovesa apod. Nakonec učí skloňování a časování. Za nejlepší dobu pro navštěvování školy považuje věk od 8 do 15 let.

1.2.8 Jacob Rodrigues Pereire

Byl prvním učitelem ve Francii, který začal propagovat vzdělávání hluchoněmých ve větším měřítku. Narodil se v Berlangách ve Španělsku. Pocházel ze židovské rodiny, kterou opustil a usadil se v Bordeaux v roce 1741. Pereira měl hluchoněmou sestru, se kterou začal pracovat. Aby ji byl schopen pomoci, začal studovat různé spisy. Ve výuce se mu začalo dařit a tak asi kolem roku 1746 přijal více žáků. V roce 1749 předstoupil Pereira se svým žákem před francouzskou Akademií věd. Z tohoto vystoupení se dochovala poznámka: „*Pereira učí hluchoněmé tak, že dovedou vyslovovati francouzská slova, slova jiných jazyků, rozumějí významům slov a dovedou vyjadřovati svoje myšlenky písmem*“¹⁰. Jeho metoda byla kritizována Buffonem.

Pereira se stal slavným, byl podporován vévodou z Chaulnes a i dalšími významnými úředníky. Mnoho okolností, kterými si prošel, ho donutily zachovat své vyučovací metody v tajnosti. Nikdy neuveřejnil jediný detail své metody. Jeho metodu si můžeme dnes jen představit s pomocí dopisů a napsaných zpráv jeho žáků. Nejvýznamnější část jeho metody byla prstová abeceda, kterou převzal od Španělů, ale také ji zjednodušil. Každý znak abecedy ukazoval hlásku, výslovnost, gramatické pravidlo apod. K abecedě připojoval také psaní a čtení. Odezírání nepřikládal takovou vážnost a hodně jej zanedbával, a proto nedocílil takových výsledků jako Ammann. V první části výuky se snažil vybudovat správnou výslovnost na základě mechanických cvičení. Následně přistoupil k vyjadřování myšlenek a k osvojení základních

¹⁰ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 17

vědomostí. Při vyučování vycházel z potřeb každodenního života a tyto vědomosti nadále rozvíjel o běžné fráze, konverzace, psaní dopisů atd.

1.2.9 Henry Baker

Byl známý přírodopisec a autor prací o drobnohledu. Pocházel z chudých poměrů. Původně byl knihkupcem, ale této živnosti brzo zanechal a odešel ke svému příteli, který měl hluchoněmou dceru. Vyučoval ji podle zpráv, které se zachovaly. Naučil ji číst, psát, mluvit, konverzovat a rozumět řeči jiných lidí. Později začal vyučovat více hluchoněmých dětí a roku 1720 založil soukromou školu v Londýně. Jeho metoda není dobře známá, jelikož ji udržoval v tajnosti. Z dochovaných poznámek spisovatele Defoe víme, že předmětem vyučování byly události londýnského života a události v rodině.

2 POČÁTKY VZDĚLÁVÁNÍ NESLYŠÍCÍCH VE SVĚTĚ

2.1 Anglie

V Anglii se vzdělávání a výchova hluchoněmých vyvíjelo systematicky od již 16. století. Kolem roku 1720 se pokusil Henry Baker o zřízení školy pro hluchoněmé, bohužel neměl následovníka, který by po něm dále pokračoval. Holderovy, Wallisovy a Dalgarnovy teoretické základy byly poté prakticky rozváděny v jiných zemích, zejména v Německu. Bohužel v samotné Anglii tyto základy byly odsunuty do ústraní a nakonec zapomenuty a rozvíjela se jen francouzská metoda.

John Pauncefort Arresmith napsal „The Art of Instructing the Infant Deaf and Dumb“ (1819), kde se připojil k práci de l'Épéeho. Jeho práce nebyla až tak přelomová po metodické stránce, ale můžeme v ní vidět myšlenku, jak bojovat proti velkým ústavům. Byl proti vzdělávání hluchoněmých v ústavech, upřednostňoval vzdělávání ve školách se slyšícími, což můžeme vidět později v Německu. Přesto byly ústavy pro hluchoněmé zřizovány i v jiných městech. Např. v Irsku byl roku 1819 založen ústav za pomoci lékaře Ch. E. Herberta Orpena a v Doncasteru byl založen ústav o deset let později, který vedl Charles Baker. Ten pracoval na základech francouzské metody. Byl známým učitelem a spisovatelem převážně knih pro děti, které byly překládány i do cizích jazyků. James Scott Hutton byl učitelem v Edinburghském ústavu. V roce 1856 odešel do Halifaxu, aby tam založil další školu. Při vyučování používal přirozené metody, neboli přizpůsobení přirozené matčině metodě. Proto nejvíce používal přirozených posunků, psaní a prstové abecedy. Předpokládal, že dítě překládá psané pojmy do vědomí a potom je převádí do řeči. Z toho důvodu kladl psanou řeč na první místo. Zavrhoval gramatickou metodu a vyučoval pouze praktickou řeč. Používal také ve velké míře dramatizaci, která přinášela jasnější znázorňování pojmu než pouhý obraz.

William Robson Scott byl ředitelem ústavu v Exeteru. Vyučoval pomocí psaní, prstové abecedy a doplňoval význam slov přirozenými posunků. Thomas Arnold byl jeden z nejlepších učitelů své doby. Narodil se v Irsku a už

v mládí poznal hluchoněmého chlapce, což ho dost obohatilo a začal se vydávat tímto směrem. Stal se učitelem v Doncasteru u Charlese Bakera. Již brzy poznal důležitost hlasité řeči, a proto ji začal vyučovat. Bohužel výsledky této metody nebyly tak dobré a než aby byl donucen od této metody upustit, opustil ústav. Stal se kazatelem a často měnil své působiště, jeho kroky vedly dokonce až do Sydney. Po delší době se usadil v Norhamptonu kde začal sám vyučovat hluchoněmé. V roce 1872 vydal první brožuru „The Education of the Deaf and Dumb“ a „Review of the French and German Systems“. Po těchto dvou dílech následovalo jeho velké dílo „A Method of the Teaching the Deaf and Dumb Speech, Lip-reading, and Language“. Jedná se o první anglickou příručku postavenou soustavně na základech hlasité řeči. V roce 1888 napsal pro učitele příručku, který se dochovala v přepracované formě až do dnes. Arnold byl zástupcem individuální orální metody. Učil také hlasité řeči, ale žáky, kteří měli s touto metodou problémy, učil pomocí písma a prstové abecedy. Byl členem kongresu ve Philadelphii a v Miláně. Orální metoda se postupem času v Anglii dostala do ústraní. Objevilo se několik učitelů, kteří se pokoušeli tuto metodu vzkřísit, bohužel ale bez větších následků. Byl jím např. Gerard van Asch z Rotterdamu nebo William van Praagh, který se nejvíce o rozvoj orální metody v Anglii zasloužil. Pocházel z Rotterdamu a pracoval jako učitel v židovském ústavu v Londýně, který byl založen baronkou Mayer de Rotschildovou v roce 1866. Byl velmi zcestovalý. Prošel si sám ústavy pro hluchoněmé i v cizině a tímto poznal přednosti orální metody. Byl proti pohybu a veškeré své zaměření kladl na odezírání, dokonce více než na řeč samotnou. Jeho největší zásluhou je, že měl velký vliv na rozvoj orální metody, a hlavně vychoval celou řadu učitelů, a tímto se orální metoda dostala do všech ústavů. Mezi jeho první svěřence patřili např. Andrew Patterson, který orální metodu zaváděl v Manchesteru, Dr. R. Elliott v Margaret a Susanna E. Hull, která se více přikláněla ke kombinované metodě. Pro podporu orální metody byla v roce 1870 založena společnost „Association for the Oral Instruction of the Deaf and Dumb“, kterou založila baronka Rotschildová a Praagh. Jejím hlavním cílem bylo vyučit učitele hluchoněmých. Proto byla založena třída na Fitzroy Square, pro praktické poznání orální metody, jejímž vedoucím se stal

samotný Praagh. Dále také založil společnost pro učitele „Union of Teachers on the Pure Oral System“. A jako odpověď na založení těchto společností založil Arthur Kingsey v Ealingu třídu pro podporu německé metody. Všechny společnosti se zasloužily o rozšíření orální metody a prohloubení vyučovacích metod. V roce 1912 se obě společnosti sloučily a studenti přestoupili do nově otevřené školy v Manchesteru. Na této škole jsou studenti hlavně připravováni pro praktický život.

Velmi pracovitý spisovatel, jehož spisy se zasáhly i do vyučování u nás byl A. J. Story. Vydal práce *Speech for the Deaf* v roce 1900 a o patnáct let později *Speech-reading and Speech for the Deaf*.

Vzdělávání hluchoněmých bylo v Anglii bezplatné podle zákona z roku 1891. Trvá od 7 do 16 let. Dítě je přijato do ústavu již ve dvou letech. Rodiče si mohou vybrat školu, kam své dítě pošlou. Od šestnácti let jsou hluchoněmí vyučováni společně se zdravými dětmi. Po škole si zvolí zaměstnání, kterému se budou věnovat. Učitelé jsou sjednocováni do jednotné organizace „National Association of Teachers of the Deaf“, která se stará o vzdělávání samotných učitelů a prohloubení jejich vyučovacích metod a rozšíření nových proudů ve vyučování. Organizace pořádá i sjezdy, jako jeden z prvních se konal v Glasgowě v roce 1897, kde učitelé dostávají stipendia. Je také vydáván časopis „The Teacher of the Deaf“ založený roku 1903, a pro učitele je vypisována cena „Braidwood“ za nejlepší práci v oboru.

2.1.1 Thomas Braidwood

Braidwood si otevřel soukromou školu matematickou v Edinburghu. Mezi jeho žáky patřil také hluchoněmý chlapec, kterého začal učit řeč přibližně kolem roku 1760. Když se mu začalo dařit, přestěhoval školu do Londýna do Hackney v roce 1783. Když Braidwood zemřel, chtěl zanechat něco mimořádného své rodině, a to vyučování hluchoněmých. Proto nikdy neuveřejnil svou metodu a i tím dále školu vedla jeho žena se synem. Měl velmi dobré výsledky a jeho práci sledovalo mnoho významných osobností. Největší zájem vzbudil u Francise Greena z Ameriky, který měl svého hluchoněmého syna u Braidwooda ve škole, kterou také navštívil. Green napsal

spis *Vox Oculis Subjecta*, ze kterého se dozvídáme o Braidwoodově metodě. Vyučoval artikulaci a na ústní vyjádření postupně navazoval písemný tvar. Jeho metoda vycházela z Wallisovy práce, a to z orální metody s připojením přirozených pohybů. Jeho práce získala mnoho zastánců z lepší společnosti a za pomoci Henryho Thorntona, Johna Townsenda a Henryho Coxe Masona byla otevřena v roce 1792 škola pro hluché z chudých rodin. Škola byla přeložena do Margate a jelikož se počet žáků rychle zvyšoval, stal se ze školy v roce 1875 ústav. Vedl jej synovec Braidwooda, Joseph Watson, který se strýcem spolupracoval už od roku 1784. Svou metodu zakládal na strýcových základech. Jeho hlavní zásady byly artikulace, psaní, čtení a znalost jazyka. Ve skutečnosti se ale jednalo o kombinovanou metodu. Řeč vyučoval postupně tak, že začínal pozorováním předmětu, který žák pojmenoval vlastní řečí. Z tohoto primitivního slova se posunky dostal ke správnému vyjádření. Využíval syntetické artikulace a postupně přecházel k artikulaci celých slov. Takto vytvořil slovník a z těchto známých slov skládal věty, aniž by dodržoval gramatická pravidla.

Z rodu Braidwoodů se o vyučování hluchoněmých zajímal také Braidwoodův syn John, který odjel do Ameriky, aby tam založil ústav. Bohužel z těchto plánů sešlo a roku 1814 byl založen ústav v Birminghamu Thomasem Braidwoodem, synem Johna Braidwooda. Celá rodina položila pevný základ péči o hluchoněmé v Anglii. Získala si mnoho zásluh hlavně tím, že v jejich ústavech se udržela orální metoda.

2.2 Francie

Jednou z největších osobností francouzského vzdělávání hluchoněmých je Charles Michel de l'Épée, kterému se budu věnovat v samostatné kapitole. Za jeho pokračovatele, který sdílel obdobné myšlenky, můžeme označit Roche Ambroise Cucurrona Sicarda. Sicard rok 1790 převzal ústav v Paříži a zasloužil se o to, aby byl ústav veřejný. Studoval filologii a tyto vědecké základy přenesl i do vyučování hluchoněmých. S l'Épéeovou metodou nesouhlasil a snažil se svoji metodu vybudovat na vědeckých základech gramatiky. Tyto své myšlenky sepsal do díla „Cours d'Instruction d'un Sourd

Muet“ roku 1800. Učil hluchoněmé svojí metodou, rozšiřoval jejich pamětní schopnosti, ale tato metoda byla velmi jednostranná a žáci tak nebyli připravováni pro praktický život. Při vyučování používal písmo a pohyb. Tento postup popsal v díle „Theorie des signes“ v roce 1818. Toto dílo je pomůckou pro učitele a je opakem primitivní metody de l'Épéeovy. Vychází z logických definic, které vysvětloval ukazováním a doplňoval pantomimou. Slovo od slova vyjadřoval mimikou a doplňoval jejich význam znameními. K vyučování používal obrazy, které vyobrazovaly věci, na dalších obrazech měl zase tyto věci v činnosti. Bohužel tento styl učení ho tak zaneprázdněval, že už nezbývalo času na hlasitou řeč, i když ji uznával jako potřebnou. Tento systém je dnes znám po celém světě pod názvem „francouzská metoda“. Sicard se zasloužil také tím, že poznal lékaře Jean Gasparda Marie Itarda, který se původně věnoval obchodu, ale přešel na lékařskou praxi a pracoval jako operatér v pařížské nemocnici. Provedl operaci na chlapci, který byl hluchý a tím se dostal k tomuto oboru. Své zkušenosti popsal ve spise „Traité des maladies de l'oreille et de l'audition“ roku 1821. V něm rozdělil hluchoněmé na pět druhů, podle jejich schopností slyšet. Uvedl, že dvě pětiny hluchoněmých mají stále zbytky sluchu, i když ucho už není citlivé pro vnímání řeči. Těmto případům doporučoval systematická cvičení, ale tato teorie nebyla nikdy potvrzena. Jeho hlavní zásluhou je, že byl zastáncem orální metody v době, kdy ve Francii přešla do ústraní. Dokázal zavést artikulační kurzy pro žáky s většími zbytky sluchu.

Dalším propagátorem orální metody, který stojí za zmínku je J. J. Valade Gabel. Byl ředitelem v Bordeaux a inspektorem ústavů pro hluchoněmé ve Francii. Napsal práci „Methode á la portée des instituteurs primaires, pour enseigner aux sourds-muets la langue Francaise sans l'intermediare de langage de signes“ roku 1857. Ve své práci požaduje učení řeči tak, jako matka učí své dítě mluvit. Ukazoval na to, že pouze přirozená řeč a přirozené ukazování je cesta, která vede ke vzdělávání hluchoněmých. Bohužel jeho názor nebyl tak silný jako názor zastánců francouzské metody. Jedním z největších zastánců orální metody byl Leon Vaisse, který byl ředitelem ústavu v Paříži. Na

zapojení orální metody do vyučování mají zásluhu i odborníci z jiných států. Od té doby se orální metoda začala šířit po všech ústavech ve Francii.

2.2.1 Charles Michel de l'Epée

De l'Epée se narodil ve Versailles. Studoval v Paříži teologii a po dostudování tohoto oboru se pustil ještě do studia práv. V roce 1760 se seznámil se dvěma hluchoněnými dívkami, které původně vyučoval kněz P. S. Vanin. Po jeho smrti se o vyučování pokusil sám l'Epée a u tohoto oboru zůstal až do své smrti. V roce 1770 založil ústav pro hluché, který platil z vlastních peněz. Do tohoto ústavu chodili i žáci z chudých rodin, proto nemohl vyžadovat po těchto rodinách jakékoli finanční prostředky. Všude kde mohl, upozorňoval na krutý osud těchto handicapovaných lidí. Vytvořil vyučovací systém, který byl ve své době přelomový, i když se zde dalo najít několik nedostatků. Napsal dvě práce, a to „Instruction des Sourds et Muets, confirmée par la voie des signes methodiques“ v roce 1776 a „La veritable Manière d'instruire les Sourds et Muets, confirmée par une longue experience“ v roce 1784. V obou pracích vysvětluje svoji metodu. Vyučování stavěl na mimice a ukazování, ale neučil řeč. Odezírání i prstová abeceda byly u něj na stejné úrovni. Dnes víme, že tento muž byl jednou z nejdůležitějších osobností surdopedie i přesto, že jeho metoda se dnes již nevyužívá. Můžeme se také domnívat, že byl dostatečně oceněn již ve své době.

2.2.1.1 La Veritable Manière

„Vyučovací metoda je prstní abeceda spojená se psaním a ukazováním předmětů. Potom se přidávají jednoduchá slovesa a ilustruje jejich činnost, aniž by se užívalo gramatiky. Příbuzné pojmy odlišuje ukazováním a hlavně podáním mimického výrazu. Tak pojmy „milovat, láska, přátelství a přítel“ jsou stejného druhu, odlišné ukázáním a mimikou“¹¹ Chtěl sestavit slovník, ve kterém by byly všechny pojmy ilustrovány a označeny ukazováním. Ke svému poslednímu dílu připojil, které psal s Heinickem, kde odůvodňuje svou metodu, jako to dělal Dalgarno. Pro praxi uznává také důležitost odezírání.

¹¹ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněných*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněných, 1934, 94 s., str. 73

2.3 Německo

Německo se řadilo mezi státy, které na prvním místě vyvíjely orální metodu. Využívala se hlasitá řeč od Ammanna a byla nadále zdokonalována. Rozvíjející se francouzská metoda ovlivnila německou metodu jen z části. Nebyla to čistě francouzská metoda, ale kombinace obou vyučovacích způsobů. Vývoj metod podléhal zprvu vlivu tří škol, a to škole lipské, kde působil Heinicke, škole vídeňské, kde působil May, a škole šlesvické, kde působil Pfingsten. Nakonec se práce zcentralizovala, díky vzájemným návštěvám a zavedením časopisu, a nastala orientovaná na výzkum, který se soustředil na spolupráci škol. Výsledkem poté byla „německá metoda“, která zahrnovala ukazování a učila hlasitě řeči. Na vývoji se podílel vliv učitelů, jako Gräsera a Ortgieste, gramatické metody, Hillovy reformy, čisté orální metody a metodický výzkum současné doby.

2.3.1 Lipská škola

Největší osobností Lipské školy je Samuel Heinicke, kterému se budu věnovat později, ale také sem můžeme zařadit Carla Gottloba Reicha, který vstoupil jako pomocník na lipský ústav, který vedla vdova po Heinickem a A. F. Petschke. Reich chtěl původně studovat teologii, ale v ústavu zůstal jako učitel a po odchodu Heinickeovy převzal vedení ústavu roku 1829. Napsal „Blicke auf die Taubstummenebildung“ (1828) a pro učitele obecných škol „Der erste Unterricht des Taubstummen“ (1834). V obou spisech popsal svojí metodu. Zastával myšlenku, že v první třídě je potřeba přirozeného ukazování pro cvičení smyslů a rozumu, avšak teoreticky i prakticky vycházel z Heinicke a učil tak hlasitě řeči. Vybudoval systematicky uspořádané názorné vyučování, při kterém bral ohled na dětské zkušenosti, poučoval je na vycházkách, pořádal večerní zábavy a vedl je k účelné konverzaci. Pro děti vydával časopis, který také ovlivnil metodu v celém Německu.

Z Heinickeovy školy vyšel Dr. Ernst Adolf Eschke, který měl vliv na vývoj školství v Prusku. Prakticky působil jako učitel u Heinicke a roku 1788 přesídlil do Berlína. Zde mu bylo dovoleno otevřít soukromou školu, která byla v roce 1798 změněna na státní školu. Vedl spor se samotným Kantem, který

tvrdil, že hluchoněmý nemohou mít vlastní rozum, za to Eschke mu dokazoval, že hluchý má možnost představitosti. Za jeho spisy můžeme jmenovat např. „Von der besten Methode Taubstumme zu unterrichten“. Vyznával hlasitou řeč za jediný možný způsob, kterým může hluchoněmý vyjádřit své myšlenky. Hluchým učitelem, který působil na berlínském ústavu, byl Carl Wilke, nadaný malíř, který navštěvoval malířskou akademii. S ředitelem Ludwigem Ferdinandem Reimerem vydal knihu pro názorné vyučování, které se používalo i na obecních školách. A to „20 methodische Bildertafeln“ (Berlín 1837) a „Grammatische Bilderfibel (Berlín 1843)

2.3.1.1 Samuel Heinicke

Tento významný muž se narodil v Nautzschutzu poblíž Weissenfelsu. Život k němu nebyl nikdy milosrdný. Původně byl vojákem a poté vychovatelem, dále studoval na učitele. O vyučování hluchoněmých se pokusil v Eppendorfu kde se mu dařilo tak, že se brzy o něm začalo povídat. Byl pozván do Lipska, kde roku 1778 založil první školu. Jeho metoda je pravým opakem francouzské metody. Je založena na mluvních základech a vyjádření veškerých podmětů slovem. Jeho názor na vzdělávání hluchoněmých byl jednoznačný. Vysvětloval, že vzdělávání hluchoněmých musí vycházet od názoru k vlastnímu učení řeči a přirozený posunek a obraz jsou jen vhodnou pomůckou. Mezi ním a de l'Epéem vznikla diskuse o jejich metodách, přičemž Heinicke zvítězil po stránce vědecké, ale de l'Epée po stránce lidskosti a velkodušnosti. Heinicke je považován za zakladatele orální metody v Německu a dnes víme, že jí položil pevné základy, kterými nepohnula ani francouzská metoda, i když se rychle rozšířila do všech zemí. Sám Heinicke napsal dílo, které bylo vydáno roku 1912 v Lipsku „Heinickes gesammelte Schriften“.

2.3.2 Vídeňská škola

Ústav ve Vídni byl založen roku 1779 zásluhou císaře Josefa II., který poslal do Paříže Fridricha Storka a Josepha Maye. Ti se ve Francii naučili francouzskou metodu, a proto po založení ústavu byly hluchoněmý tak také vyučovány. V několika bodech se metoda dost lišila a sami si přidali i metodu

orální, takže také nastala kombinovaná metoda. Zastáncem orální metody byl již od založení ústavu Joseph May, který se narodil v Čechách a studoval v Praze práva, poté odešel do Paříže, kde se stal učitelem německého jazyka na vojenské škole. May využil situace, kdy byl císař Josef v Paříži, kde se dohodli na spolupráci. Josef II. je poslal spolu se Storkem k de l'Epéemu, aby se naučili vzdělávání hluchoněmých. Po jejich návratu byla založena škola nejprve na zkoušku, ale od roku 1784 již byla převedena na ústav. May se Storkem se již od počátku neshodli. May zastával vyučování hlasité řeči a to zapříčinilo, že se Stork postaral, aby byl May sesazen z postu učitele. Netrvalo ale dlouho, a po smrti Josefa II. byl sesazen Stork a na jeho místo dosazen May. Nyní mu neměl kdo odporovat a začal uplatňovat svoji metodu. Kladl větší důraz na hlasitou řeč a při posuncích používal více přirozené formy. Ještě původně se Storkem vydal knihu „Anleitung zum Unterricht der Taubstummen“ (Víděň 1789) a mimo něj ještě několik dalších spisů. Velký vliv na Maye měl Dr. Franz Josef Gall. Ten byl nějakou dobu ústavním lékařem ve Vídni. Vyšetřil, že žáci, kteří jsou vyučováni francouzskou metodou, mají sklon k tuberkulóze. Ve své zprávě z roku 1808 uvádí, že tyto známky nemoci zmizely, jakmile byly žáci vyučováni orální metodou, jelikož čtením a cvičením hlasu sílí dech, což vede k posílení tělesného stavu. V roce 1790 se stal ředitelem vídeňského ústavu. Výsledky, kterých bylo dosaženo v boji o orální metodu, neustále kolísaly, a způsob vyučování tak závisel na názorech jednotlivých představitelů.

K vyučování francouzské metody se přibližoval Michael Venus, který byl Mayovým žákem. Vyučoval kněze k povolání učitelů hluchoněmých a tímto se zasloužil o založení několika nových ústavů v Rakousku. Jako pomůcku pro učitele napsal „Methodenbuch oder Anleitung zum Unterricht der Taubstummen“ (Víděň 1826). Z tohoto díla můžeme usuzovat, že základem jeho vyučování je písmo. Venus pochybuje o odezírání a dívá se na tato cvičení jako na zbytečná. Dalším Mayovým žákem byl Micheal Reitter, který založil ústav v Linci v roce 1812. Jeho spolupracovníkem byl Micheal Bihringer, který nastoupil na Reitterovo místo, když onemocněl. Založil vyučovací metodu na základě vídeňské školy a převzal hlavní body a jednotlivé zásady všeobecné

pedagogiky. Vyučoval pouze hluchoněmé děti, které byly vzdělávání schopny. Své zkušenosti popsal v díle „Methodenbuch zum Unterricht der Taubstummen“ (Víděň 1828). Způsob vyučování vídeňské školy přenesl do Bavorska Bernhard von Ernsdorfer, který byl také Mayovým žákem. Ten vyučoval v Mnichově, kde byl ústav od roku 1826. Byl spisovatelem a jeho ústav byl uznán vládou jako vzorný.

2.3.3 Šlesvická škola

Vzdělávání hluchoněmých se ve Šlesvisku se rozmohlo v 18. století díky Georgu Wilhelmu Pfingstenovi, který se už od mládí zajímal o hluchoněmé a v Lübecku, kde pracoval, konal pokusy o přenášení řeči na dálku pomocí znamení. Domníval se, že těmito signály a znaky se bude dorozumívat se slepými a hluchými. V roce 1787 se mu podařilo vyučovat několik hluchoněmých a na to roku 1791 dostal místo ředitele na škole pro hluchoněmé v Hamberge u Lübecka. Zde učil a nadále zde provozoval i svou vlásenkářskou živnost. V roce 1799 dostal pracovní nabídku v Kielu, pod podmínkou, že vycvičí několik učitelů hluchoněmých, aby se tak nevyšil počet učitelů. Ústav se rychle rozšiřoval, a proto v roce 1805 byl převeden do státní správy. Pfingsten své vzdělání pořád rozšiřoval a začal učit na základě svého názoru. Své zkušenosti popsal ve spisech jako „Vieljährige Beobachtungen und Erfahrungen über Gehörfehler der Taubstummen (Kiel 1802), Gehörmesser (Kiel 1804) a Bemerkungen und Beobachtungen über Gehör, Gefühl, Taubheit“ (Altona 1811). Za své zásluhy byl povýšen do šlechtického stavu. Jeho spolupracovníkem byl Hans Hensen, který byl zastáncem gramatické metody. Byl oblíbeným spisovatelem, který napsal několik pomůcek pro učitele a také pro děti. Nejznámější je dílo „Lektüre für Taubstumme zur eigenen Fortbildung in der Wörtersprache“ (Šlesvig 1815).

2.3.4 Působení významných učitelů

Jak jsem se již zmínila v úvodu kapitoly, značný vliv na vývoj péče o neslyšící měli někteří učitelé. Patřil mezi ně např. Romedius Knoll. Byl to františkán z Hallu, který se zajímal o vyučování náboženství u hluchoněmých a slabomyslných. Napsal na 40 děl „Explication Catechismi catholici Surdorum

Mutorum“, kde popisuje jednotlivé prvky náboženství. Hluchoněmý i slabomyslní se učí takovým způsobem, že opakují to, co jim učitel o obrázku vypráví. Christian Heinrich Wolke dělal pokusy s galvanickou elektřinou na hluchých s velkými úspěchy, ale tyto úspěchy byly bohužel pouze dočasné. Napsal o tom „Nachricht von den in Jever durch die Galvani-Voltaische Gehörgebekunst beglückten Taubstummen“ (Oldenburg 1802). Domníval se, že se hluchému může vrátit sluch s pomocí galvanizace a němota může být odstraněna pomocí artikulace. Jeho teorie byla však vybudována na špatných základech a pomáhala pouze osobám se zbytky sluchu. Organizátorem bavorského školství byl Dr. Heinrich Stephani, který napsal spis „System der öffentlichen Erziehung“ (1813). Jeho zásluhou je, že učitelům nabídl pohled na hluchoněmé a dal jim dobrou pomůcku, aby mohli hluchoněmé vyučovat. Díky jeho spisu si německá vláda uvědomila, v jakém ubohém stavu je školství pro hluché a vydala nařízení, aby byli učitelé vzděláni a aby se vybudovaly se krajské ústavy. Mezi odpůrci tohoto stavu byl Dr. Johann Baptist Graser. Školní rada v Bambergu u Bayreuthu požadovala, aby se vzdělávání hluchoněmých více zobecnilo. Graser své reformní návrhy popsal v díle „Der durch Gesicht und Tonsprache der Menschheit wiedergegebene Taubstumme“ (Bayreuth 1829). Navrhoval, aby byl v určité oblasti zřízen ústav, kde by hluchoněmí byli vyučováni odděleně a poté aby pokračovali v dalším studiu na obecných školách. V praxi byla tato myšlenka těžko proveditelná, ale přesto položila základ pro to, aby učitelé obecných škol ovládali i speciální obor pro hluchoněmé. Dala také základ pro vybudování škol pro hluché, které se později přebudovaly na internáty. Další významnou osobností byl David Christian Ortgies, který byl zakladatelem ústavu v Bremen. Byl učitelem, ale jeho zájem směřoval k hluchoněmým. Byl velmi dobrým praktikem a do svého vyučování přenesl mnoho myšlenek z obecných škol. Při vyučování vycházel ze skutečného života a hodně podporoval volnou konverzaci, při které používal příběhy ze života veřejného i rodinného. Pojmy vysvětloval převážně ukazováním a jejich formu popisoval slovem. Své žáky často bral i do své rodiny a tím je přinutil, aby vyjadřovaly svá přání a myšlenku slovem. Johann Friedrich Jenke začal s vyučováním hluchoněmých velmi brzo. Vyučoval řeč,

odezírání a jako pomůcku přibral i ukazování. Již brzy měl žáků, že mu nestačila jedna třída, a proto v roce 1833 zakládá ústav. Aby školu mohl finančně zabezpečit, vydává v letech 1851 – 1867 časopis, který byl velmi rozšířený. Byl výborným manažerem a díky tomu roku 1839 založil útulek pro odrostlé hluchoněmé dívky v Drážďanech a v Plauen u Drážďan založil školu pro méně nadané hluchoněmé roku 1872. Tato škola byla později H. E. Stötznerem přeměněna na školu pro malé, dosud nedorostlé hluchoněmé děti. Byla to první škola svého druhu v Německu. Johann Joseph Gronewald byl učitelem v Kölnu. Studoval na berlínském ústavu pro hluchoněmé a založil si vlastní soukromou školu v Kölnu. Vydával roční zprávy, ve kterých pojednával o vzdělávání hluchoněmých. Roku 1835 vydal zprávu pod názvem „Beitrag zur zweckmässigen Behandlung“.

2.3.5 Zastánci gramatické metody

O základech gramatické metody ve vzdělávání hluchoněmých se můžeme dovědět až v 19. století, avšak původní forma tohoto metodického postupu je velmi stará. První zmínku o této formě můžeme najít již u Dalgarna. Mluvnická pravidla byla stanovena na přirozeném mluvním základu. Díky změně způsobu vyučování byl nedostatek pracovníků. Jak víme, vždy se kolem jednoho významného názoru seskupilo více učitelů, kteří dále netvořili a nehledali nový způsob vzdělávání. Ani napodobením se nedostali dále a vždy úroveň vzdělávání poklesla, proto bylo důležité, aby jeden z učitelů upozornil na vady a nedostatky, pozvedl tím vyučování a přišel s novým způsobem vzdělávacích metod. *„V důsledku pozorování tohoto stavu metodického vývoje vznikla u některých reformátorů snaha po vytvoření určitého systému šablony, která by byla vodítkem a minimálním nebo maximálním požadavkem vyučovacího cíle. Poněvadž cílem bylo naučiti hluchoněmého mluvit, přenesl se tento mluvní požadavek i do prvních tříd ve změněné formě. Nebyla zdůrazňována řeč, ale byla předepsána řeč podle gramatických pravidel. V tomto myšlenkovém snažení je zapotřebí hledati původní prvky gramatické*

metody.^{“12} Gramatická metoda nebyla násilně zavedena, ale postupně se dostávala do vzdělávání díky předchůdcům a dobrým teoretikům i praktikům, a objevila se v době, kdy byl velký rozvoj ústavů pro neslyšící. Ten měl za následek navýšení počtu učitelů neslyšících a těm se musel určit směr ve vyučování. I dříve měli učitelé sklon ke gramatickému budování řeči, ale protože bylo dříve málo učitelů, kteří svou duševní sílu projevovali tím, že se věnovali výchově hluchoněmých, nebylo obav, že v praxi nebudou směřovat správnou cestou.

2.3.6 Hillova reforma a jeho pokračovatelé

Friedrich Moritz Hill pocházel z chudých poměrů. Studoval na berlínském ústavu pro hluchoněmé, kde také na začátku své kariéry působil. V roce 1830 se stal prvním učitelem ve Weissenfelsu, kde zůstal až do své smrti. Ve svých seminářích vzdělával učitele a jako pomůcku pro ně napsal „Leitfaden für den Unterricht der Taubstummen“ (Essen 1838). Jeho dalším dílem je „Volständige Anleitung zum Unterricht taubstummer Kinder im mechanischen Sprechen, Absehen, Schreiben und Lesen“ (1839). *„V tomto spise se úplně rozchází se starou metodou, což vyznačil již úvodními slovy: „Vytvoř řeč hluchoněmého dítěte tak, jako ji život vytváří u plnosmyslného“. Též u hluchoněmých musí být řeč organickou životní činností. To se ale neprojevuje na gramatických mluvních formách a umělém rozšiřování vzdělávání pomocí pohybů jako doprovodu hlasité řeči, nýbrž řeč se projevuje jako výsledek vnitřního a vnějšího zážitku.“*¹³ Z toho důvodu žádal povzbuzení řečové touhy a rovnoměrné vzdělávání všech schopností pod neustálou potřebou hlasité řeči. Ve všech předmětech je zapojeno mluvní vyučování. Na prvním stupni je artikulace a na druhém stupni po třech letech je docílena elementární řeč, která vede k mluvní správnosti díky napodobování a cvičení. Až na nejvyšším stupni je žák schopen tvořit řeč gramaticky správně. Na středním stupni se vyučuje pomocí obrazů jako hlavní vyučovací předmět. Na nejvyšším stupni se už

¹² ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 32

¹³ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 34

přidávají předměty jako náboženství, zeměpis, dějepis atd. Jeho nejdůležitějším dílem je „Den gegenwärtige Zustand des Taubstzmmenbildungswesens in Deutschland“ (Výmar 1866). Zde popsal svoje zkušenosti. Jeho činnost byla sledována učiteli z celého Německa a dostala se i do ciziny. Roku 1867 na konferenci rakouských ředitelů byly jeho reformy ve vzdělávání přijaty. Můžeme také říci, že díky Hillovy byla v Miláně na konferenci roku 1880 přijata orální metoda za základ vyučování neslyšících.

Hillovým spolupracovníkem byl Ullrich Karl Schöttle, který pracoval společně s Hillem, ale jeho myšlenky rozvíjel samostatně. Byl ředitelem ústavu v Esslingu. Tam svolal první konferenci německých učitelů roku 1846, což mělo velký vliv pro spojení a sjednocení veškeré práce. Jeho nejlepším spisem byl „Lehrbuch der Taubstummenbildung“ (1874), ve kterém kritizuje různé směry ve vyučování. Tvrdil, že ústavy o velikosti asi 3 učitelů na 30 až 36 dětí jsou nejlepší. Johann Ev. Wagner byl zakladatelem a organizátorem dobročinných ústavů v Bavorsku. Věnoval se nenormálním dětem a pobídl dvě řádové sestry, aby se věnovaly vyučování hluchoněmých. Tím položil základ pro nový ústav pro hluchoněmé dívky, který byl otevřen 1846. V roce 1855 otevřel další ústav, ve kterém byli zaopatřeni všichni ti, kteří zde chtěli pracovat.

2.4 Finsko

První pokus o vzdělávání hluchoněmých ve Finsku můžeme přiřadit Abrahamu Argillanderovi, který svoji metodu také popsal a rukopis věnoval vědecké společnosti ve Stockholmu. Bohužel nesetkal se s velkou podporou a rodiče ve Finsku museli své děti posílat vzdělávat do jiných zemí. Ulevilo se jim, když byl založen první ústav od Carla Oskara Malma, který byl sám hluchý. Sám chodil do školy pro hluché ve Stockholmu a naučil se mluvit švédsky a finsky, anglicky a německy se zase vyjadřoval velmi dobře písemně. Založil ústav v Borga roku 1846, ale veřejnost o tento ústav nejevila velký zájem, a proto se muselo najít několik jednotlivců, kteří požadovali od státu podporu pro tyto ústavy. To se jim podařilo a v roce 1860 byl zřízen ústav v Abo. Jeho ředitelem byl Carl Henrik Alopaeus. V tomto ústavu se vyučovalo

pomocí francouzské metody, jelikož byla předepsána úředním nařízením, ale nadané děti byly vyučovány orální metodou. Během prázdnin Alopaeus cestoval po vesnicích a vysvětloval lidem, jak je důležité hluchoněmé děti vzdělávat. I když se původně nesetkal s velkým obdivem, ve většině lidí vzbudil zájem a položil základ pro zřízení dalšího nového ústavu. Znamou učitelkou na tomto ústavu byla Amilia Strunck, která působila na ústavu v Kuopio do roku 1925 a která se také zabývala vzděláváním hluchoslepých. Roku 1863 byl založen ústav v Jakobstadt. Zde bylo mnoho let vyučováno francouzskou metodou, ale v roce 1892 byl také vydán zákon o úchylných dětech, který zakotvil ve vyučování hluchoněmých hlasitou řeč. Aby byl zákon proveditelný, byly děti rozděleny podle schopností. Byly vyučovány jeden rok na zkoušku a poté byly rozděleny. Nezpůsobilé děti byly posílány do ústavu St. Michael, který byl ve Finsku, a do Jakobstadt byly posílány děti, které pocházely ze Švédska.

2.5 Španělsko

Ve Španělsku vznikala první známá díla o výchově a vzdělávání hluchoněmých. Nebyla to pouze teoretická díla, ale hlavně díla praktická. Přestože tato díla měla velký vliv na vývoj výuky neslyšících v cizině, v samotném Španělsku nebyla tak obdivována a zde upadla v zapomnění. Jako v předchozích zemích, které jsem již popisovala, nastal i zde spor o nejvhodnější vyučovací metodu. Většina učitelů zde podléhala vlivu Francie. Např. zavedení orální metody propagoval Dr. Faustino Barberá Martí, který působil jako lékař v ústavu ve Valencii.

2.6 Itálie

V Itálii se začalo s vyučováním hluchoněmých již v 16. a 17. století. Vliv na učitele se do Itálie dostal ze Španělska, hlavně pod vlivem Ramireze de Cariona. Ten zasvětil do vyučování Pietro de Castra, lékaře z Avignonu, který také vyučoval touto metodou, ale dále ji nepředal. Jednotnou zprávu o hluchoněmých napsal P. Juan Andres y Morell, profesor retoriky. Napsal spis „Lettera dell’ origine e dell’ arte d’inseguaire a parlare ai Sordomuti“. Roku 1784 vznikl v Římě ve vlastním době Pasquale di Pietra malý ústav, který byl

také samotným zakladatelem financován. Další ústav byl založen v roce 1802 v Genua samotným P. Ottavio Assarotti. Ten si dopisoval se Sicardem a také ho později navštívil, což vedlo k upevnění ukazovací metody. Ve vyučování se držel střední cesty a tvrdil, že musí znát všechny metody, ale nesmí se stát jednostranným. Tato metoda se udržela dlouho. Ve stejném směru pracoval také Luigi Boselli, které své zkušenosti popsal ve spise „Sui Sordi-muti, sulla loro istruzione ed il loro numero“ (Genua 1834). Nechal se přesvědčit o kvalitě hlasité řeči a měl názor, že některé znaky v prstové abecedě by se mohly tvořit i ústy, čímž by se abeceda zjednodušila. S tímto tvrzením vystoupil i na kongresu v Miláně, kde zrazoval od všeobecného zavedení hlasité řeči. Nové metodické směry a také metodu orální zaváděl Guilio Tarra. Narodil se v Miláně a tam také řídil ústav pro neslyšící. Z počátku vyučoval prstové abecedě, ale časem začal upouštět od ukazování. Jeho metoda se přibližuje metodě německé, ale byla vytvořena na základě jeho vlastních poznatků, nikdy se německými autory neinspiroval.

2.7 Rusko

Zásluhu za založení ústavu v Petrohradu připisujeme císařovně Marii Feodorovně, ženě Pavla I., která založila ústav pro dvanáct dětí. Jako učitel zde působil Sigmund, který studoval v ústavu ve Vídni. Sama císařovna se zajímala o práce jiných učitelů. Nejvíce se zajímala o Sicardovu práci, který jí poslal svého žáka Jeana Baptista Claira Jauffreta, který se stal nakonec ředitelem ústavu. Do ústavu v Petrohradu byly přijímány děti šlechticů, a proto se péče o sluchově postižené tolik nerozvíjela. Přesto byl základním kamenem pro další úspěšný rozvoj. Jauffret učil francouzskou metodou, která se udržela až do roku 1856. Již jeho následovníci, jako byl Fleury, se snažili vyučovat orální metodou, ale nakonec úplnou přeměnu provedl až učitel J. Bormann. Další ústavy v Rusku byly založeny ve Varšavě roku 1817 Jakubem Falkowskim a v Moskvě roku 1860 Eduardem Karlowitsche Arnoldem. Arnold v mládí ohluchl a byl studentem školy v Petrohradu, ale hlavně ho učil jeho vlastní otec. Byl velmi nadaným kreslířem, a proto později odešel studovat uměleckou akademii do Berlína. Zde se seznámil s německou metodou. Po jeho návratu do

své vlasti se začal věnovat vyučování mladých hluchoněmých dětí, ale bohužel nesetkal se s velkým zájmem. Proto odešel do Moskvy, kde založil ústav. Neměl sám moc peněz, a tak ho finančně zabezpečil Pavel Michailowitsch Tretjakoff. Jako další ústav vznikl v Kasan. Založil ho Ivan Jakowlewitsch Pawlovsky a evangelický ústav ve Wormsu od Daniela Steinwanda. „*O postavení hluchoněmých v dalším životě se staral spolek, jehož základ umožnila finanční podpora Marie Fjodorowny, vdovy po Alexandru III., a Ivan Karlowitsch Marder. Tento spolek později vybudoval ústav, který měl být vzorným ústavem v Rusku.*“¹⁴ Spolek vybudoval ústav, který se měl stát vzorem pro další ústavy v Rusku. Vedením byl pověřen Gabriel Külpe. Byla zde zřízena farma, prádelna a žehlárna pro hluchoněmé dívky a ženy. V roce 1901 vznikl ústav na Uralu v Ufě. „*Největší zásluhu o zavedení hlasité řeči ve vyučování má Feodor Andrejewitsch Rau, narodil se v Rakousku a studoval na ústavech pro hluchoněmé v Německu.*“¹⁵ Původně pracoval v soukromých ústavech a od roku 1899 byl jmenován ředitelem ústavu v Moskvě. Po politickém převratu byl jmenován pedagogickým rádcem ústavu a volnou rukou v reformních krocích. Každý rok pořádal sjezdy učitelů pro hluchoněmé a sám napsal mnoho knih. Mezi jeho nejznámější díla patří „Slabikář pro hluchoněmé“ (1903), „Rady pro rodiče hluchoněmých dětí“ (1903), „Psychologické odůvodnění německé metody“, „Metoda Malischova“ a mnoho jiných výborných prací.

Další rádce z pedagogických řad byl Nicolaj Michailowitsch Lagovskij, který pracoval v tehdejšímu Leningradu (dnes Petrohrad), kde vydal svou největší práci „Vzdělávání hluchoněmých hlasitou řečí“ (1903). Nebyl v rodině sám, kdo se věnoval hluchoněmým dětem. Jeho žena Natalia Alexandrowna Rau zařídila v roce 1900 první dětskou školku pro hluchoněmé v Rusku. Školka se postupně rozvíjela a byla rozdělena do tří stupňů. Pro děti od 2 do 4 let, od 5 do 7 let a od 7 do 15 let. Z vyučování bylo úplně odebráno ukazování

¹⁴ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 50

¹⁵ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 50

a řeč byla stavěna na Malischových a Querllových metodách. Podílela se také na založení kurzů pro matky hluchoněmých dětí.

2.8 Amerika

Velký rozvoj ve vzdělávání hluchoněmých v Evropě napomohl zájmu o toto školství i v Americe. Mezi první významné osoby patřil Francis Green z Bostonu. Napsal zprávu o vzdělávání svého syna, který byl žákem Braidwooda a dále psal články, ve kterých upozorňoval veřejné činitele o prostudování této problematiky, které by vedlo ke zřízení potřebných škol pro hluchoněmé. Bohužel se jeho snažení nesetkalo s úspěchem. Dalším průkopníkem byl William Thornton. Ten napsal „The Mode of teachning the Deaf“ nebo „Surd and consequently Dumb, to speak“ (Philadelphia 1793). Největší snažení projevil Thomas Hopkins Gallaudet z Philadelphie. Odešel do Hartfordu, kde poznal hluchoněmou dceru Dr. Masona Cogswella a pokusil se jí vyučovat. Když Cogswell viděl, že je možné jeho dceru učit, uspořádal sbírku, aby mohl poslat Gallaudeta do Evropy studovat vzdělávání hluchoněmých. Ten odjel roku 1815 původně do Anglie, ale následně pokračoval do Francie, až se dostal k Sicardovi. Zde se setkal s francouzskou metodou ve svém největším rozkvětu. Roku 1816 se vrátil do Hartfordu se Sicardovým žákem Laurentem Clercem. Po jejich návratu už nic nebránilo ke zřízení školy, která byla roku 1817 otevřena. Její původní název byl „The American Asylum for the Deaf and Dumb“. Ředitelem se stal Gallaudet, který byl zastáncem francouzské metody. Díky ústavu v Hartfordu se rozmohla vlna otevírání nových ústavů. Další ústav byl otevřen v New Yorku roku 1818, ve Philadelphii roku 1820, v Danville roku 1823 a v mnoha dalších městech. Gallaudetovým žákem byl Garvey Prindle Peet, který byl jako jeho učitel zastáncem francouzské metody, ale nebyl jednostranný a dal na přirozený úsudek. Postupně navazoval na přirozené posunky a tím získal vyjádření pojmu a činnosti. Díky tomu mohl vyjádřit myšlenku jen několika přirozenými pohyby. Postupně zjednodušil znaky a začal ustupovat od Sicardovy metody. Jeho metoda se v Americe dlouho udržela. Dr. Peet o ní napsal zprávu „Course of Instruction“. Díky Horaci Mannovi a dr. Samuelu G. Howeovi, kteří

podnikli cestu do Evropy, se přišlo na to, že německá metoda orální je mnohem lepší než umělá francouzská metoda. O své cestě napsali zprávu, která vzbudila v Americe vlnu nadšení, a mnoho dalších se rozhodli odcestovat do Evropy. Ve svých zprávách psali o vyučovacích výsledcích, které byly lepší při vyučování francouzskou metodou. První kdo se rozhodl tento spor vyřešit, byla Harriet B. Rogersová, která začala v roce 1864 vyučovat hluchoněmou dívku pomocí ukazování a po dalších dvou letech metodou orální. V roce 1866 si otevřela soukromou školu v Chelmsfordu, kterou následně přeložila do Northamptonu, kde ji otevřena pod názvem „Clarke Institution“. Odtud se do celé Ameriky šířila orální metoda, která nebyla čistí, ale artikulace byla vyučována první tři roky, kdy se dítě zároveň učilo posunky.

Jako další, kdo odešel studovat do Evropy, byl Gallaudetův syn Edward Miner Gallaudet. Navštívil přes 40 evropských ústavů a po návratu napsal zprávu, kde podporoval zavedení orální metody tehdy, když bude podle potřeby do výuky zavedena prstová abeceda a pohyb. Tímto způsobem se vyvinula kombinovaná metoda. Na jeho návrh byla svolána konference ředitelů ústavů ve Washingtonu roku 1868. Po bouřlivé diskusi bylo usneseno, že způsobí žáci mohou být vyučováni metodou orální a odezíráním. Tím se ve všech ústavech zavedl artikulační třídy. Na Gallaudetův návrh se ve Washingtonu založilo gymnázium pro nadané hluché žáky pod názvem „Gallaudet College“. *„Příspěním Gallaudetovým byla zavedena kombinovaná metoda, jejíž forma byla v Americe prakticky prováděna na těchto základech:*

- 1. Prstní abeceda a pohyb byly základem artikulace a odezírání,*
- 2. artikulace je základem pro vytvoření hlasité řeči, při čemž bylo více a více opomíjeno ukazování a stavěno na metodě orální.*

Tak vlastně procházelo učení řeči u hluchoněmých několika způsoby vyjádření – ukazování, prstní abeceda, psaní a řeč. “¹⁶

Jako první proti této metodě vystoupil Dr. Alexander Melville Bell. Narodil se ve Skotsku a jako mladý přišel s novou teorií o artikulaci a tvoření zvuku. Svůj nový způsob popsal ve spise „Visible Speech“. V této práci je

¹⁶ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s. str. 52

každý zvuk popsán vzhledem k postavení mluvních orgánů, z nichž je každý označen znakem prstové abecedy. Fonetické písmo mělo umožnit ve vzdělávání hluchoněmých jasné artikulace, která byla tvořena na vědeckém podkladě. Jeho syn Dr. Alexander Graham Bell ve spolupráci s otcem otevřeli školu v Bostonu, kde chtěli vyučovat tímto způsobem. Tento systém znovu rozšířil orální metodu. I když Bell se původně o vyučování hluchoněmých nezajímal, začal i tak vyučovat. U několika pětiletých dětí měl značné úspěchy. Vyučoval je na základě Dalgarnova způsobu s použitím prstové abecedy a písma, ale nezapomínal na tvoření řeči. Své zkušenosti uveřejnil v díle „American Annals of the Deaf“ (Washington 1883). Svou činnost přenesl do Washingtonu a otevřel tu dětskou zahrádku „Private Experimental School“. Své vyučování stavěl na poznatcích, že se děti lépe a rychleji učí samy mezi sebou, než od dospělých lidí. Zaměstnával slyšící i neslyšící hrou, díky čemu u hluchých provokoval mluvení. Aby mohly hluchoněmý zachycovat mluvní pohyby, vyrobil zvláštní krabičky potažené blanou. Tímto výrobkem přišel na vynález telefonu. Za svůj vynález dostal od Pařížské akademie cenu 50.000 franků, díky kterým založil laboratoř „Volta Laboratorium“ ve Washingtonu.

Jeho zastáncem byla Anna Schmitta, která působila jako ředitelka na škole v Bostonu „Horace Mann School“, kde se vyučovalo podle Bellových návrhů. Fuller zastávala studii, že pro naučení řeči a odezírání je nejvhodnější předškolní doba. Do domova a školky přijímala děti už od dvou let. Inspirovala tím mnoho dalších a postupně začaly vznikat školky pro hluchoněmé děti. V práci s předškolními dětmi pokračovala dál a zřídila v roce 1894 spolek rodičů hluchoněmých dětí. Její následnicí byla Emma Garrett, která otevřela domov pro hluchoněmé děti v předškolním věku ve Philadelphii. Pomáhala jí s tím její sestra Mary S. Garrett. Své chovance učily mluvit, odezírat, přesto nezapomínaly na vzor vývoje řeči u slyšícího dítěte. Děti za dobu svého vzdělávání v předškolním zařízení získaly tolik vědomostí, že mohly přestoupit do školy pro slyšící děti. Tím byl položen základ pro přirozenou dětskou metodu ve vývoji řeči. *„V celku lze stanovit o metodách v Americe asi toto: Předpokládá se, že vzdělání školnímu předcházelo již vzdělání určitého druhu, doma nebo v dětském domově. Ve vyučování hlasité řeči převládá nejvíce*

*mechanismus. Mezi 10 – 12 rokem zase nejvíce slabikovací metody. Další vzdělání obdrží děti na některé škole a připravují se pro vstup do praktického života nebo do vyšší školy.*¹⁷ Vyučování vychází hlavně z praxe a zakládá nejvíce na odezírání.

Učitelé na školách pro sluchově postižené jsou většinou sami hluchoněmi, kteří vyšli z vyšších škol. Vědecká práce je uveřejňována v časopise Volta Review, založeném v roce 1899 a American Annals. V obou časopisech jsou vědecky propracovány vyučovací metody a prakticky vyzkoušeny. Mezi nejznámější práce patří od Dr. Pintnera a D. C. Patersona, a to „The Binet Scale of the Deaf Child“ (1915), „A Class Test for Deaf children“ (1916), „The value of Mental Tests“ (1918) a jiné.

¹⁷ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 54

3 VZDĚLÁVÁNÍ NESLYŠÍCÍCH V ČESKÝCH ZEMÍCH

3.1 Zakládání ústavů

3.1.1 Pražský ústav pro hluchoněmé

Nejstarší ústav na našem území byl založen roku 1786 v Praze. Založila ho Pražská zednářská lóže, v jejímž čele stál hrabě Kašpar Heřman Kunigl. Členové této lóže se dohodli, že založí dobročinný ústav, proto navštívili Josefa II., které zřídil školu pro hluchoněmé ve Vídni. Ten jim poradil otevřít ústav pro hluchoněmé. Ústav pro hluchoněmé v Praze byl slavnostně otevřen 7. 12. 1786. Zpočátku měl pouze šest chovanců ve věku od 6 do 36 let.

„Prvním ředitelem byl páter Karel Berger. Ředitel se staral o každodenní záležitosti ústavu. Byl však podřízen tzv. vrchnímu ředitelství, které bychom dnes nejspíše nazývali správní radou ústavu. V čele správní rady stál vrchní ředitel a správní rada dbala především o finanční zajištění ústavu a o účelné využívání získaných prostředků. Prvním vrchním ředitelem byl právě hrabě Kašpar Heřman Kunigl.“¹⁸

Berger se naučil vzdělávání hluchoněmých od ředitele vídeňského ústavu Friedricha Storka. Berger byl v roce 1795 zvolen za děkana v Chomutově, kam se ústav za ním přestěhoval. Bohužel zjistil, že nemůže vykonávat dvě časově náročné funkce, a tak se vrací zpět do Prahy a s ním i ústav. Vyučovalo se pomocí prstové abecedy, psát a číst, pojmy se vytvářely pomocí znaků. Nedoslýchaví a ohluchlí žáci se také učili artikulaci. Od roku 1796 neměl ústav žádného ředitele. Pozici prvního učitele vykonával do roku 1807 páter Stöhr a po něm J. Schmied, B. Zajíček, F. Jordán a D. Vychytil. Často se měnící učitelé nebyly dobrou vizitkou. V roce 1819 přišel do ústavu abbé Jan Mücke, který byl roku 1820 jmenován ředitelem.

Ústav se často stěhoval. V roce 1795 se přestěhoval do Chomutova za učitelem Bergerem, který zde působil jako děkan. Berger se po dvou letech

¹⁸ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 120

vzdal místa děkana a žáci se v roce 1797 opět stěhovali do Prahy. Nějakou dobu byl ústav umístěn v Lipové ulici na Novém městě a později byl znovu přestěhován do známého „Faustova“ domu na Karlově náměstí (1838). I zde dlouho nezůstal a roku 1902 se znovu přestěhoval do nově zřízené budovy na Smíchově. Po roce 1918 byl v Praze nedostatek úředních budov, a proto byla budova zabrána statistickým úřadem. I přesto, že se vedení ústavu snažilo bránit, neuspěli. Z tohoto důvodu se část školy, a to dvě třídy, přestěhovaly do Starých Dejvic a zbývající část školy se ujal zemský úřad v Praze, který požádal „Spolek pro péči o hluchoněmé v Československé republice“ v Praze, aby svou činnost rozšířil i na tyto děti. Jako nové místo pro umístění pro tyto chovance byl zvolen zámek v Dolní Lukavici u Plzně, protože spolek již založil ústav pro hluchoněmé v Praze II. Později roku 1926 byl spolkem otevřen ústav v Praze – Radlicích, podle zakladatele nazvaný „Výmolův zemský ústav pro hluchoněmé v Praze“. Sem byly žáci z Dolní Lukavice a Prahy II znovu přestěhovány. *„V roce 1917 byla ještě zřízena pro pražské hluchoněmé děti třída, která byla roku 1932 spojena s ústavem smíchovským.“*¹⁹

Původním jazykem, kterým se na ústavu vyučovalo, byla němčina. Až roku 1836, za ředitele Mückeho, byla zřízena česká třída. Tím začalo na škole dvojí vyučování, a to v jazyce českém a německém. Tento způsob výuky byl ukončen v roce 1932, za ředitele P. Nováka. Bylo zavedeno jednotné české vyučování v celém ústavu a německé děti byly převedeny do ústavů v Litoměřicích a Českých Budějovicích.

Prvním českým učitelem neslyšících byl Petr Miloslav Veselský. Narodil se v Novém Kníně roku 1810. Složil učitelské zkoušky a pracoval ve škole ve Světlé nad Sázavou. Roku 1836 nastupuje jako první český učitel do Pražského ústavu pro hluchoněmé. Byl velmi dobrým učitelem, a proto dostal nabídku učit na německém ústavu ve Philadelphii. On tuto nabídku odmítl. Byl blízkým přítelem K. H. Borovského, J. K. Tyla. Jungmanna, Palackého, Šafaříka atd. Přispíval také do Národních novin. Jeho vlastenecké slony mu

¹⁹ ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělávání a výchovy hluchoněmých*. ČSR: Svaz spolku učitelů hluchoněmých, 1934, 94 s., str. 55

byly několikrát vyčítány, a proto mu bylo dvakrát zamítnuto stát se prvním učitelem ústavu. Roku 1841 se rozhoduje opustit ústav a odchází do Kutné Hory, kde se stává archivářem a ředitelem kůru. Svou práci o výchově hluchoněmých napsal až v roce 1846, což je pět let potom, co opustil ústav.

Po smrti Mückeho se ředitelem ústavu stal páter Václav Frost. Ten je označován za skutečného génia znakového jazyka. *„Je třeba si uvědomit, že i zastánci manuálních metod ve vzdělávání neslyšících se dostávali do slepé uličky tím, že ve snaze pomoci neslyšících rozšířit znakovou zásobu vytvářeli horlivě nové (umělé) znaky. Protože byly slyšící, vytvářeli znaky většinou na základě akustické podoby národního mluveného jazyka.“*²⁰ Frost dobře rozuměl svým svěřencům a ti ho za to také milovali. Znakový jazyk používal při vyučování některých předmětů, např. náboženství. Zároveň se v ústavu vyučovala artikulace, čtení a psaní. Bylo zřejmé, že neslyšící potřebují oboje. Frost proto vytvořil novou metodu vzdělávání neslyšících, která byla pojmenována jako „Frostova kombinovaná metoda“ nebo „Metoda česká“. Jedná se o bilingvální vzdělávání neslyšících, které bylo znovuoobjeveno v šedesátých letech ve Skandinávii. Základem je, že se v některých předmětech se vyučuje ve znakovém jazyce bez mluvení a v jiných předmětech se mluví bez ukazování, protože neslyšící budou muset žít ve světě spolu se slyšícími. Frost předběhl svou dobu o více jak sto let. Bohužel jeho myšlenky dnes můžeme studovat pouze v zahraničí.

Po Frostově smrti byl v roce 1865 zvolen ředitelem kněz Václav Koťátko, který napsal první učebnice pro hluchoněmé, a to slabikář, čítanku, tři sešity mluvnických cvičení a sbírku povídek. Roku 1867 jmenoval učitelem v českém oddělení Karla Malého, který je považován za jednoho z nejvýznamnějších českých učitelů neslyšících. Karel Malý se narodil roku 1846 v Praze. Pocházel z chudých poměrů, vystudoval reálku a pracoval jako pomocný učitel v Neustupově u Tábora. Jeho nadání si všiml ředitel české školy v Praze nazývané Budeč Karel Slavoj Amerling, který se stal později

²⁰ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str.122

zakladatelem českého školství pro mentálně retardované. Malý napsal „Cvičení řeči pro hluchoněmé“, „Dopisy a písemnosti“, „Přírodopis“, „Dějiny vzdělávání hluchoněmých“ a řadu dalších prací.

Ředitel Koťátko umírá roku 1876 a jeho nástupcem se stává Karel M. Kmoch. Ten se narodil roku 1839. Studoval teologii a potom působil krátkou chvíli jako kaplan v Praze. Od roku 1865 do 1913 pracoval v ústavu pro hluchoněmé. Kmoch byl nazýván neslyšícími otcem a byl „umělcem znakového jazyka“. Za své zásluhy byl vyznamenán Zlatým záslužným křížem. Mezi Kmochovy práce patří „Biblický dějepis“, který ilustroval neslyšící učitel kreslení J. Karresch. V červnu roku 1901 navštívil Prahu císař František Josef I. Při této příležitosti se zúčastnil slavnostního položení základního kamene pro novou budovu ústavu. Nová budova byla slavnostně otevřena roku 1902.

V roce 1918 měl ústav v českém oddělení 85 žáků a v německém 52 žáků. Bohužel nově zrozená Československá republika potřebovala pro statistický úřad vlastní prostory, a proto budovu ústavu pro hluchoněmé zabrala. Jak jsem se již zmínila výše, ředitel Ott odmítl ústav vystěhovat z Prahy, a proto byl ústav přesunut do Starých Dejvic. Budova byla do Holečkovy ulice vrácena v roce 1929. V roce 1930 má škola přibližně 48 žáků, z toho 38 v českém oddělení a 10 v německém. Ředitel Vetešík zřizuje v ústavu pro děti od tří let první mateřskou školu pro neslyšící v Československu.

Od roku 1932 se stává ředitelem ústavu Alois Novák. Během jeho působení došlo v ústavu k několika zásadním změnám. Již stejného roku je k ústavu připojena „První pomocná škola městská“, ruší se německé oddělení, ve kterém zůstalo jen 12 dětí v jednotřídce s dětmi rozdílného věku. Jak jsem se již zmiňovala, byly děti převedeny do ústavu v Litoměřicích a v Českých Budějovicích. Ve stejném roce 1932 je zřízeno při Pražském ústavu pro hluchoněmé první oddělení specializované na nedoslýchavé žáky. *„Ve stejném roce 1932 však ředitel Novák, který ve schopnosti neslyšících ve skutečnosti*

vůbec nevěří, zakazuje používat v ústavu znakový jazyk. Je tak zlikvidována poslední výspa používání znakového jazyka na československých školách.“²¹

Koncem roku 1948 je při Pražském ústavu pro hluchoněmé vytvořena místní organizace Komunistické strany Československé. Jejím prvním předsedou byl Václav Forejt. Po zestátnění škol téhož roku byla provedena kategorizace jednotlivých škol pro hluchoněmé. Na Smíchově byla zřízena mateřská škola pro hluchoněmé, národní škola pro hluchoněmé a národní škola pro děti se zbytky sluchu. V roce 1950 ústav přechází pod správu Ústředního národního výboru hlavního města Prahy. *„Začínají se však množit velice nebezpečné názory, že zdravotně postižení kazí vizi „šťastného socialistického člověka“ a měli by být uklizeni z očí někam na venkov.*“²² Toto nebezpečí se daří zahnat až v roce 1951. Po řediteli Haškovi v roce 1954 se stal ředitel dr. František Šrom a od roku 1966 Olga Tůmová. Od roku 1989 byl ředitelem Mgr. Vlastimil Vácha.

Po založení pražského ústavu se zjistilo, že jeden ústav je málo. Proto se začaly zřizovat ústavy i v jiných městech. A to v roce 1858 v Litoměřicích biskupem Augustem Hillem. Původně se zde vyučovalo jen v němčině, později byla také zřízena česká třída. Za druhé světové války šla čeština opět do ústraní a výuka se opět převedla do němčiny. Na výuce se zde převážně podílely řádové sestry.

Jeden z dalších ústavů byl založen v Českých Budějovicích v roce 1871. Založil ho biskup Valerián Jirsík. Vyučování zde bylo také rozděleno na české a německé, a opět zde vyučovaly řádové sestry.

3.1.2 Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně

Zakladatelem školství pro neslyšící na Moravě je považován vrchní rada Zemského soudu v Brně Josef Dietmann, rytíř z Traubenburku. Ve své praxi se často setkával s hluchoněmými kriminálníky, kteří se do svých

²¹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 128

²² HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 130

problémů dostali jen kvůli nevzdělanosti. Traubenburk uspořádal roku 1824 na Moravě sbírku, která přispěla k založení ústavu na Moravě. Za peníze se koupil pro ústav dům se zahradou v Trnité ulici, a tak vznikl v roce 1829 Moravsko-slezský ústav pro hluchoněmé v Brně.

Prvním ředitelem ústavu se stal kněz Josef Handschuch. Slavnostní otevření proběhlo v den narozenin císaře Františka I. a bylo zde vyučováno patnáct chlapců. Původně byl zařizován a řízen podle vídeňského ústavu, ale na nátlak Traubenburka se brzy začala používat převážně orální metoda. Po smrti prvního ředitele se stali kurátory ústavu Josef rytíř Keissler, kanovník kapituly brněnské a Viktor Schlossar, opat v klášteře rajhradského. Od roku 1833 se řízení ústavu ujal páter Quido Lang, který v roce 1854 a na jeho místo nastoupil páter Leopold Urban. Až do roku 1861 nebyl nikdo ustanoven na místo ředitele ústavu a bylo řízeno kuratoriem.

Do ústavu byly přijímány i české děti, ale výuka probíhala pouze v němčině. Až v roce 1857 se začaly děti vyučovat česky a přišel s tím učitel Jan Valíček. Ten se narodil v Podivíně jako syn hrnčíře. Hluchoněmé vyučoval 25 let. Původně vyučoval soukromě v Rajhradě tři hluché dívky. Poté působil 18 let v ústavu pro hluchoněmé v Brně. Jeho největší zásluhou je, jak jsem se již zmínila, že se děti v ústavu začaly vzdělávat česky. V roce 1857 probíhala veřejná zkouška jeho žáků, kteří ji absolvovali na výbornou. Jeho žáci odpovídali písemně i slovně česky i německy. Od této doby bylo povoleno vyučovat česky i německy. Samotný Valíček psal české články a čítanky. *„Jeho mluvnické tabulky a cvičebnice z roku 1864 a první čítanka pro hluchoněmé z roku 1872 značně předběhly svou dobu.“*²³ Valíček byl velkým vlastencem, což mu přinášelo v Brně dost problémů. Jeho snem bylo stát se ředitelem ústavu, v což doufal po odchodu ředitele Maršovského v roce 1873. Byl jmenován prozatímním ředitelem brněnského ústavu, ale definitivním ředitelem byl jmenován Němec Eduard Partisch. Se zklamáním odešel v roce 1874 z ústavu a stal se řídícím učitelem na škole v Žabčicích.

²³ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 133

Roku 1861 se ředitelem ústavu stal páter František Maršovský a prvním kurátorem se stal rajhradský prelát Gunter Kalivoda. Oba z řad českých vlastenců podpořili snahy Jana Valíčka a v září roku 1863 byli chovanci rozděleni do českých a německých oddělení. V roce 1865 současná budova nevyhovovala a ústav se přesunul do sousední budovy a ústav se tak mohl rozrůst o dalších 55 chovanců. Zájem ovšem stále rostl, ale v současném stavu nebylo možné novým zájemcům vyhovět. Roku 1873 odchází Kalivoda kvůli nemoci z ústavu a současně s ním i ředitel Maršovský, který byl jmenován farářem u sv. Magdalény v Brně.

Zájem o ústav neustále rostl a bylo proto velmi důležité začít řešit otázku rozšíření. Na Moravě bylo okolo 450 a ve Slezsku asi 100 neslyšících žáků, ale kapacita ústavu byla pouze 65 míst. Uspořádaly se proto opět sbírky. Za tyto peníze byla roku 1878 přistavena druhá budova. Po rozšíření ústavu bylo ve škole okolo 120 žáků, bohužel ani to nestačilo. Současný ředitel ústavu Eduard Partisch žádal Zemskou politickou správu pro Moravu, aby provedla soupis všech neslyšících žáků na Moravě. Sčítání proběhlo roku 1885, kdy se zjistilo, že je na Moravě dalších 486 dětí bez jakéhokoliv vzdělání. Roku 1883 probíhala novela školského zákona, ke které se připojil silný argument o rozšíření ústavů pro neslyšící. Zemský sněm v roce 1889 se usnesl na otevření dvou ústavů pro české děti. Ústav v Brně měl zůstat vyčleněn pro německé děti.

„Za první světové války došlo ke znehodnocení kmenového jmění, ze kterého byl provoz ústavu financován. V roce 1919 byl ústav zrušen a jeho budova zabrána pro československé státní dráhy. Žáci německé národnosti přešli do Šumperku.²⁴ Vzdělávání neslyšících v Brně bylo obnoveno až 1. listopadu 1925, kdy zde byla otevřena jedna třída ivančického ústavu. Třída byla otevřena na žádost dvaceti rodičů. Ze začátku měla třída sedm dětí ve dvou odděleních a učil zde Hubert Synek. Jeho následovníci byli František

²⁴ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 134

Antoniček, Jindřich Koutný a Rudolf Koutný. Roku 1941 se ředitelem stává Rudolf Jakubka.

Expozitura se stěhovala sedmkrát do různých budov brněnských škol. Roku 1951 se osamostatnila a vlastní budovu získala až roku 1956. Ředitelé Autrata, Blížkovský, Tesková a Pulda se neustále snažili získat vhodnější prostory k výuce, protože současné prostory byly nevyhovující. Tento krok se částečně podařil až ředitelce Evě Gheorgiuové. Ta v roce 1984 získala objekt bývalých jeslí ve Šrámkově ulici v Lesné. Do této budovy se přestěhovala 1. až 4. třída společně s družinou. Roku 1990 bylo ke škole otevřeno speciálně pedagogické centrum. Roku 1991 se podařilo otevřít malý internát.

K ústavu se také podařilo zřídit roku 1965 Učňovská škola pro mládež s vadami sluchu. Do prvního ročníku nastoupilo šest žáků, kteří se učili na strojního zámečnicka a ve školním roce 1979/1980 byl škola přejmenována na Střední odborné učiliště. Od roku 1981 se otevřel nový učňovský obor, a to krejčovství a z oboru strojního zámečnicka se stal obor strojní mechanik.

3.1.3 Ústav pro neslyšící děti židovského náboženství v Mikulově

„V Mikulově působil v letech 1844 až 1852 ústav pro sluchově postižené děti židovského náboženství. U jeho zrodu stál Franz Herrman Czech. Ústav však byl brzy přenesen do Vídně do Unter-Mödling. Definitivně zanikl po první světové válce.“²⁵

3.1.4 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Litoměřicích

Roku 1858 byl biskupem Augustinem Bartolomějem Hillem založen Diecézní ústav pro hluchoněmé v Litoměřicích. Biskup si byl vědom toho, že je důležitější budova než učitelé. Roku 1836 posílá Jana Mareše do Vídně za Franzem Herrmannem Czechem, který vydal ilustrovanou metodiku výuky neslyšících dětí „Versinnlichte Denk-und Sprachlehre“ (Nauka o myšlení a řeči v obrazech). V roce 1855 posílá mladého kněze Antonína Demutha do

²⁵ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 138

Pražského ústavu na hospitaci. Tam se naučil od ředitele Frosta kombinovanou metodu.

Ústav původně začal působit ve třech třídách v budově litoměřického Pedagogia. Novou budovu otevřely až v roce 1861 a další budovu v roce 1899. Roku 1917 se ředitelem ústavu stal páter Jan Otto. V roce 1918 měl ústav pouze německé žáky, celkem jich bylo padesát. Zemský správní výbor v Čechách uvolnil společně s půjčkou na výstavbu Českého ústavu pro hluchoněmé v Praze půjčku ve výši 150 000 Kč na přístavbu a na opravu německého litoměřického ústavu. Roku 1924 je přístavba postavena a ústav může přijmout dalších třicet žáků.

Roku 1925 ředitel Otto začal vydávat časopis „Litoměřické listy hluchoněmých“. O čtyři roky později se časopis dostal i do ústavu v Šumperku a byl přejmenován na „Německé listy neslyšících“. Časopis vycházel až do roku 1932.

V roce 1936 měl ústav kapacitu o velikosti 150 žáků a bylo zde vyučováno 146 dětí. Během druhé světové války roku 1941 byl ústav k dispozici Wehrmachtu a využíván jako vojenská nemocnice. Po konci války byl ústav obnoven, ale díky nesnášenlivosti vůči Němcům, pouze pro české žáky, o které se staraly řádové sestry Boromejky. Žáci českého původu naplnili pouze 1/3 kapacity ústavu. Zbýlé 2/3 se využívaly jako útulek pro vězně, kteří se vraceli z německých koncentračních táborů. Úplný konec ústavu nastal roku 1947, kdy byl ústav zrušen a jeho prostory se začaly využívat pro Seminář litoměřické diecéze.

3.1.5 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Českých Budějovicích

Na konci šedesátých let 19. století jeden český vlastenec biskup Valerián Jirsík zjistil, že v Budějovické diecézi se nachází 74 hluchoněmých dětí ve věku od 8 do 13 let, kterým se nedostává vůbec žádného vzdělání. Jirsík, jako milovník lidí, se rozhodl pomoci. Na prvním místě našel učitele a v roce 1869 poslal kněze Antonína Picconiho na Pražský ústav, aby se tam naučil výuce hluchoněmých. Další potřebné učitele našel v kongregaci školských sester v Horažďovicích, které v ústavu vyučovaly zadarmo. Jirsík

byl velmi opatrný a ústav se rozhodl zřídit jako spolek. V čele přípravného výboru stál sám Jirsík. On s mnoha dalšími založili první spolek na pomoc neslyšících u nás, který nazvali „Spolkem k vydržování diecézního ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích“. Spolek rozeslal žádost o pomoc a během krátké doby se podařilo nashromáždit docela velkou sumu peněz. V roce 1872 se konala první valná hromada a na ní se ustanovilo ředitelství spolku. Samotné vyučování začalo už v roce 1871 se čtrnácti studenty. V roce 1876 ústav založil Pamětní knihu ústavu. V té době byl ředitelem Matěj Sedlák. Jeho následovníci byl také František Husar a Václav Měšťan. Už v roce 1918 měl ústav v českém oddělení 86 dětí a v německém 16 dětí, v roce 1925 měl ústav dokonce už 100 chovanců.

Po zestátnění škol v roce 1948 se provedla kategorizace jednotlivých škol pro neslyšící a v Budějovicích byla podle této kategorizace zřízena zvláštní škola pro neslyšící. *„1. října 1950 přešel ústav do státní správy sociální a dostal název „Krajský ústav pro hluchoněmé děti v Českých Budějovicích“. Budova však naštěstí zůstala ve vlastnictví Spolku k vydržování diecézního ústavu pro hluchoněmé v Budějovicích. Ten byl zrušen až ve druhé vlně likvidace spolků komunisty 26. srpna 1953, avšak na jeho majetek se zapomnělo. To dvakrát zachránilo ústavu budovu, na kterou uplatňovala svůj nárok katolická církev poprvé v roce 1959 a podruhé v roce 1993.“*²⁶

Bohužel komunisti v roce 1951 budovu násilně a brutálně zabrali pro Ministerstvo bezpečnosti. Ústav byl donucen se přestěhovat. Od 15. ledna 1951 byl umístěn ve Stráži nad Nežárkou v bývalém zámku zpěvačky Emy Destinové. Ředitelem byl jmenován Josef Nový. Doba byla opravdu krutá a jeho největším úsilím, které se nakonec vyplatilo, bylo vrátit ústav zpět do Českých Budějovic. A jak už to tak bývá, obětoval svůj život práci a necelý měsíc po navrácení ústavu zpět do Budějovic umírá Josef Nový na infarkt. Jeho následovníkem byl jmenován Josef Vuško, který byl ředitelem školy při nemocnici. Podle původního plánu, kdy chtěl zůstat na měsíc, vykonával svou

²⁶ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 142

funkci celé čtyři roky a snažil se hlavně o nápravu chyb, které v budově napáchalo Ministerstvo bezpečnosti.

3.1.6 Diecézní ústav pro hluchoněmé v Hradci Králové

„10. května 1881 náš nejjasnější korunní princ, jeho císařsko-královská Výsost pan arcivévoda Rudolf uzavřel sňatek svatého manželství s nejjasnější princeznou Stefanií, vznešenou dcerou krále belgického. My všichni poddaní milovaného císaře a krále Františka Josefa dobře víme, jak šlechtné srdce jeho o národy Bohem svěřené pečuje. A proto i den sňatku vznešeného jest den slavnostní všechněm národům rakouským. I pro diecési Královehradeckou má zůstat den sňatku po věky památným, a sice založením a zařízením vychovávacího ústavu pro ony četné spolubratry naše, kteříž jsouce hluchoněmí, nemohou Boha poznati, aniž pro společnost lidskou užitečnými se státi...“²⁷ Tento odstavec je citací z knihy a dozvídáme se z něj, že ústav pro hluchoněmé v Hradci Králové, byl založen na počest sňatku Františka Josefa a princezny Stefanie, roku 1881 biskupem Josefem Janem Haisem. Biskup využil svých zkušeností, které získal při spolupráci se Spolkem k udržování diecézního ústavu pro hluchoněmé v Českých Budějovicích. Z vlastních prostředků koupil dvoupatrový dům, který dále z vlastních financí postupně rekonstruoval.

Prvním ředitelem ústavu se stal Josef Beran. Stejně jako biskup Jirsík, našel učitele pro svůj ústav v kongregaci školských sester Notredamských v Horažďovicích. První učitelkou byla sestra Jana Křivancová. Samotný Beran za pomoci sestry Křivancové vypracovali učební osnovy, které byly roku 1881 schváleny. Již stejný rok bylo do ústavu přijato 15 chovanců, z toho sedm chlapců a osm dívek. Jako správný ředitel Beran zakládá o rok později i kroniku ústavu. Jako většina z českých ústavů časem přestávala stačit kapacita ústavu a tak i zde v roce 1882 přikupují dvě sousední budovy, čímž rozšířily kapacitu na 70 chovanců. O několik let později se ředitelkou stává

²⁷ Šimáně, J., *Hoříčky: devadesát let*. Elán sluchově postižených, roč. II., č. 4, duben 1971, str. 8

sestra Eustachie Rypotová. Jednalo se o první ženu na takové pozici v českých zemích. Jejím následovníkem se roku 1902 stává Vladislav Sekera.

Kapacita ústavu se i přes přikoupení dalších budov stala opět nedostačující. Každý rok musel ústav odmítat 30 až 40 žádostí. Kuratorium se proto usneslo, že je nutné postavit novou budovu pro 100 až 150 chovanců. Tato výstavba začala v roce 1901 a byla dokončena o rok později.

Za první světové války se z ústavu stala vojenská nemocnice, ve které bylo pravidelně ošetřováno až 300 raněných a nemocných osob. Poslední pacienti z řad vojáků odešli až 28. října 1918. Jako v ostatních ústavech, bylo i v tomto otevřeno jak české, tak německé oddělení. V roce 1918 bylo v českém oddělení 67 žáků a v německém 5. O pět let později bylo německé oddělení zrušeno a němečtí žáci přesunuti do Litoměřic.

Od roku 1937 byl ředitelem ústavu jmenován Jiljí Hůlek, který ve své funkci zůstal až do roku 1955. Sám Hůlek působil dříve jako kaplan v Dobrém, Nových Hospodech a v Hradci Králové. Učil náboženství na obecných a měšťanských školách. Od roku 1925 chodil na pravidelné hospitace do ústavu v Hradci Králové, kde se následně stal ředitelem. Bohužel jeho doba působení nebyla vůbec přívětivá. Jak již bylo zvykem za dob protektorátu, byl ústav roku 1941 zabrán německou správou a žáci se museli přestěhovat do jiné budovy v ulici Na hradě. Zpět se ústav spolu se žáky přestěhoval až po konci války roku 1946.

Během nástupu komunistů došlo roku 1948 ke kategorizaci škol. Díky tomu v Hradci Králové vznikla mateřská škola pro sluchově postižené a národní škola pro hluchoněmé. Ve stejném roce byla škola ve velké míře ohrožena komunistickou chamtivostí, kdy ústavu hrozilo zabrání budovy pro účel zřízení okresního úřadu. Bohužel tento záměr se dařilo potlačit pouze čtyři roky. V roce 1952 byla budova školy zabavena pro Vojenskou lékařskou akademii. Děti byly přestěhovány do Josefova Dolu a o něco později do Hoříček do budovy, která byla ústavu propůjčena. O tři roky později se ředitelem ústavu stal Emil Klesl, který se snažil ústav vrátit zpět do Hradce Králové. Bohužel se mu to nepodařilo. Ale pro úspěch jiných, byla v Hradci Králové otevřena roku 1963 logopedická poradna a roku 1969 zřízeno oddělení

ústavu pro nejmenší děti. Komunisté odmítali, aby se ústav vrátil do své původní budovy, a proto dostal ředitel Rudolf Grulich slib, že od roku 1965 se začne stavět nová budova ústavu. Bohužel se tomu tak stalo až v roce 1987. Až roku 1991 se podařilo část nové budovy zprovoznit a začalo se v ní vyučovat 23 dětí v mateřské škole a 80 dětí ve škole základní. Při škole bylo také zřízeno poradenské centrum pro předškolní děti. Škola se slavnostně otevřela 21. 9. 1991. V tomtéž školním roce se také podařilo otevřít první ročník středního odborného učiliště, obor truhlář a obor kuchař, a následující školní rok, tedy školní rok 1992/1993 byla v Hradci Králové otevřena Střední pedagogická škola pro žáky s vadami sluchu, obor vychovatelství.

3.2 Zakládání spolků

3.2.1 Podpůrný spolek hluchoněmých svatého Františka Saleského v Praze

Geniální ředitel Pražského ústavu pro hluchoněmé Václav Frost byl velmi prozíravý a věděl, že když má člověk dospělý vzor, tak výuka probíhá lépe. Z toho důvodu povolal svého bývalého studenta, absolventa Pražského ústavu pro hluchoněmé, neslyšícího kniháře Václava Wilczeka, aby se stal učitelem neslyšících. Roku 1857 vzal Frost Wilczeka sebou na studijní cestu po rakouských a německých ústavech. V Berlíně se setkali s německým spolkem neslyšících, a proto Wilczeka napadlo, že takový spolek založí i v Čechách. V roce 1868 Wilczek svolal schůzi dospělých neslyšících do Prahy do restaurace na Vinohradech. Zde se zvolil šestičlenný přípravný výbor. Ten vypracoval spolkové stanovy, které byly roku 1868 registrovány. Tím tedy vznikl Podpůrný spolek hluchoněmých sv. Františka Saleského v Praze. Byl jedním z prvních v Evropě. Slavnostně byl ustanoven bohoslužbou v kostele sv. Jana Nepomuckého na Skalce. *„Večer se konala první společná zábava neslyšících v pivovarské restauraci Libušince na Vyšehradě, kde se již dříve scházeli neslyšící. Jejím majitelem byl prastrýc paní Jitky Haunerové-Staňkové pan Stanislav Staněk, který se osobně znal s ředitelem Kmochem. Heslem*

*spolku bylo: „Srdce u Boha a ruku při práci. Spojení v lásce a věrnosti k vzájemné pomoci“.*²⁸

V době založení měl spolek brzy 42 členů. Václav Wilczek byl předsedou spolku celých 29 let až do své smrti roku 1897. Za dob první republiky bohužel neexistovalo žádné sociální zabezpečení zdravotně postižených. Z toho důvodu bylo hlavním cílem spolku finančně podporovat chudé neslyšící. Každý člen spolku platil měsíční příspěvky. Tím získali nárok na stálou měsíční podporu ve stáří nebo v době, kdy trpěli finančními nedostatky. V roce 1871 převzal spolek pod svou správu „chudinský fond“ na podporu hluchoněmých tovaryšů. Spolu s ním byl zřízen o dva roky později fond jinošský, neboli učňovský z 665 zlatých. Tuto sumu shromáždili ředitelé Pražského ústavu pro hluchoněmé Frost a Koťátko.

V roce 1897 Václav Wilczek umírá a jeho nástupcem byl zvolen Bohumil Wondrovitz a jeho následným nástupcem pan Julius Baudisch.

Podpůrný spolek utřil velkou ránu, když krachla Svatováclavská záložna roku 1902, při kterém přišel o polovinu svého jmění, a to o 4000 zlatých.

Od 27. do 29. září 1918 slavil spolek 50. výročí založení spolku. Na oslavy dorazili i zahraniční hosté, a to předseda Vídeňského spolku hluchoněmých v Rakousku pan Theodor Kratochvil, předseda Říšského svazu spolků hluchoněmých v Rakousku pan Fr. Wilhelm, ze Sarajeva pan Savic a z Krakova pan B. Liban. Na večerním banketu se hráli neslyšící představení *Prodaná nevěsta*. Současně na oslavách založení začal spolek společně se Zemským spolkem vydávat časopis *Obzor hluchoněmých*. „*V roce 1921 se konal První československý národní sjezd hluchoněmých, kterého se zúčastnilo přes 600 osob. Předsedou sjezdu byl předseda spolku pan Čáp.*“²⁹ V roce 1928 spolek organizoval Mezinárodní sjezd hluchoněmých, kterému se budu věnovat v samostatné podkapitole.

²⁸ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 208

²⁹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 210

Bohužel spolek nepřežil dobu komunismu a roku 1949 byl likvidační valnou hromadou zrušen v Pražském ústavu pro hluchoněmé děti v Praze na Smíchově. Jeho jmění, které v roce 1949 činilo 500 000 Kčs, spolek věnoval Ústřední jednotě invalidů.

3.2.2 Období 1906 až 1914

První spolek pro neslyšící, který byl založen na Moravě, byl Podpůrný spolek pro hluchoněmé z ústavu vystouplé. Byl založen v červnu 1906 při ivančickém ústavu. Spolek se snažil pomáhat neslyšícím absolventům najít vhodnou práci a poskytoval jim finanční pomoc. V roce 1913 je v Praze založen Turistický klub hluchoněmých. Jeho prvním předsedou je Jaroslav Čáp, který po odchodu z toho klubu se stává předsedou Podpůrného spolku Františka Saleského. Díky tomu, že pražský spolek zapůjčil své stanovy do Českých Budějovic, vznikl i tam Podpůrný spolek hluchoněmých „Jirsík“. Jeho název vzešel po biskupovi, který v Českých Budějovicích založil ústav pro hluchoněmé. Prvním předsedou spolku byl Josef Černoch. Bohužel po vypuknutí první světové války byla činnost spolku přerušena a po válce obnovena novým předsedou Bohumilem Bažilem.

3.2.3 Období 1916 až 1919

Roku 1916 byl založen Podpůrný spolek hluchoněmých v Plzni „Oul“. Už na zakládající schůzi do spolku vstoupilo 22 členů. První předsedou byl zvolen Jan Zach. Spolek byl známý tím, že pořádal divadelní představení ve znakovém jazyce. Díky tomu, upozorňoval širokou veřejnost na problematiku neslyšících osob.

S podpůrnými spolky se v počátcích Československé republiky roztrhl pytel, a proto nezůstali pozadu ani na Moravě. V roce 1919 byl založen Podpůrný spolek hluchoněmých v Moravské Velké Ostravě. Spolek po celou dobu své existence nevlastnil žádnou vlastní budovu a jeho členové se scházeli v kavárně Praha. Předsedou spolku byl Jindřich Suchánek. Ten bohužel ve svých 32 letech zemřel a na jeho místo nastupuje K. Schostek. Za jeho vedení si spolek nevedl vůbec dobře. Panovaly zde velké rozbroje a spolku hrozilo, že se rozpadne. Tuto situaci se podařilo stabilizovat až jeho nástupci panu Janu

Kolářovi. Činnost spolku byla převážně ovlivňována učiteli. Ti navrhovali, aby se ostatní moravské spolky sloučily v jeden moravský spolek. Ostravskému spolku za to bylo nabídnuto, že mu Zemský ústřední jednota hluchoněmých postaví na vlastní náklady domov pro hluchoněmé. Spolek ale toto doporučení učitelů odmítl. Samotný spolek pak založil pobočky ve Valašském Meziříčí, Opavě a Krnově. Ani tyto pobočky neměly dlouhého trvání, osamostatnila se z nich pouze pobočka ve Valašském Meziříčí, ostatní pobočky zanikly v roce 1938. V období druhé světové války zahynulo několik členů při náletu na Ostravu a několik jich bylo umučeno Němci. Jan Kolář vedl spolek až do svého zániku v roce 1949.

V roce 1919 se sjeli neslyšící ze středních a východních Čech do Hradce Králové kde vytvořili přípravný výbor pro založení Východočeského spolku. Ten byl založen na ustavující schůzi pod názvem Východočeský podpůrný spolek hluchoněmých v Hradci Králové. Jeho předsedou byl zvolen Karel Sršeň.

Ve stejném roce vzniká také Spolek učitelů hluchoněmých v Republice československé se sídlem v Lipníku nad Bečvou. Jeho prvním předsedou se stává ředitel ústavu ve Valašském Meziříčí pan Ondřej Zajíc. Jeho sídlem se stala Praha. Spolek v roce 1923 začal vydávat vlastní časopis „Revue pro vzdělávání a výchovu hluchoněmých“. Spolek pořádal také sjezdy učitelů, které se konaly každé dva až tři roky. Na sjezdech byly přednášeny odborné přednášky, ale také se zde řešily stavovské otázky, jako výše platů, osnovy škol, léčebná péče pro učitele atd.

Jelikož v této době se v Československé republice vyskytovalo hodně německých občanů, byl v roce 1919 založen Spolek německých neslyšících v Republice československé v Liberci. Jeho zakladatelem byl Franc Jentsch. Spolek během deseti let otevřel své pobočky také v Litoměřicích, Teplicích, Žatci a Karlových Varech. Další německé spolky působily také v Chomutově a Terezíně, ale dochovalo se o nich velmi málo informací.

3.2.4 Od roku 1920 do roku 1921

V Plzni byl založen roku 1920 Odbor příznivců a rodičů hluchoněmých dětí při okresní péči o mládež. Jeho předsedou se stal JUDr. František kříž. Cílem spolku bylo vybudovat v Plzni moderní ústav pro neslyšící, což se mu podařilo v roce 1923.

Ani na Moravě nezůstali pozadu a roku 1921 otevírají ve Valašském Meziříčí Podpůrný a vzdělávací spolek hluchoněmých. Původně patřil pod pobočku v Moravské Ostravě, ale již ve stejném roce jako byl založen, se osamostatnil. Prvním předsedou se stal Josef Zátorský. Ze začátku měl spolek 26 členů, ale jeho počet se vyšplhal až na 52 členů. Spolku bylo také navrhuto, jako všem spolkům na Moravě, aby se sloučil, ale odmítl to. Sám spolek založil další pobočky v Lipníku a Kroměříži, ale ani jedna z nich se neudržela. Ke spolku se o několik let později přidali neslyšící z Prostějova, Holešova, Olomouce, Rožnova a dalších obcí z Moravy. Společně se reorganizovali ve Středomoravský podpůrný a vzdělávací spolek hluchých se sídlem ve Valašském Meziříčí. Po reorganizaci měl spolek 70 až 85 členů a zůstalo tomu tak až do jeho zániku roku 1949. Jako ostatní spolky, byl i tento spolek donucen vstoupit do Ústřední jednoty invalidů.

Roku 1921 byl v Praze založen Ústřední spolek židovských hluchoněmých a nedoslýchajících v ČSR. Předsedou byl zvolen Richard Poláček. Spolek měl za hlavní cíl podporovat své členy v nemoci i nezaměstnanosti měsíčními dávkami, která zpočátku byla ve výši 50 Kč. V květnu 1931 se v Praze konal Mezinárodní sjezd židovských hluchoněmých. Na sjezdu byl ustanoven Světový svaz židovských hluchoněmých, do kterého se hned přihlásilo šest zemí. Prvním prezidentem byl zvolen Ervin Kaiser z Berlína. Spolek fungoval do roku 1940. Po vpádu německé armády do Československa bylo jeho jmění částečně zabaveno a většina hluchoněmých židů byla transportována do Terezína. Bohužel jen malá část dožila konce války. Po válce spolek obnovil svou činnost, ale jako většina spolků byl sloučen do Ústřední jednoty invalidů.

3.2.5 Období 1922 až 1925

V časopise *Obzor* v březnovém vydání roku 1922 byla zveřejněna výzva neslyšícím, aby se hlásili u Jaroslava Říhy, které zakládal Sportovní kroužek pražských hluchoněmých. O kroužek byl velký zájem. Už v srpnu byl kroužek přejmenován na I. pražský sportovní klub hluchoněmých. Klubovými barvami se staly barvy Prahy, a to červená a žlutá. Roku 1923 se trenérem a sekretářem stal Stanislav Svačina, který se pečlivě staral také o kroniku klubu. Jako většina sportovních klubů byl i tento roku 1948 přeměněn na TJ Sokol neslyšících. Ve stejném roce, jako Sportovní kroužek, byl založen i Spolek učitelstva hluchoněmých v Čechách.

3.2.6 Od roku 1926 do Mezinárodního sjezdu hluchoněmých v Praze 1928

„Čtvrtý národní sjezd hluchoněmých se konal v Hradci Králové ve dne 1. a 2. května 1926. V lednu 1927 je z iniciativy Československého svazu spolků hluchoněmých v Praze zřízena Ústřední poradna pro hluchoněmé. Poradna sídlila ve Výmlově ústavu a vedlo ji čtyřčlenné kuratotium. Měla následující odbory: a) evidenční a statistický; b) sociální; c) živnostensko-obchodní; d) zdravotní; e) právní; f) společenský a spolkový.“³⁰ Poradnu řídil učitel Antonín Šedó, který byl později vystřídán Janem Myškou.

3.2.6.1 Mezinárodní sjezd hluchoněmých v Praze

Mezinárodní sjezd hluchoněmých se konal ve dnech 3. až 10. července 1928 v Praze. Jeho příprava byla velmi náročná na organizaci, o kterou se nejvíce zasloužila paní Jitka Haunerová-Staňková. V přípravném výboru se už brzy po začátku plánování začalo objevovat napětí mezi učiteli hluchoněmých a samotnými neslyšícími. Nemohli se dohodnout na tématech přednášek. Učitelé navrhovali přednášky o právním postavení hluchoněmých a sociální péči. Naopak neslyšící požadovali o zařazení přednášek o školství pro hluchoněmé. To učitelé odmítali z důvodu, že by se znovu otevřel spor o vyučovacích metodách. Spor vyvrcholil v lednu 1928, protože všichni

³⁰ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 229

přednášející, kteří pozvali učitele, žádali úhradu všech nákladů. Paní Hanerová-Staňková se rozhodla převzít na sebe většinu práce a sjezd připravit převážně sama bez pomoci.

Přednášky se konaly od čtvrtka 5. července do neděle 8. července. Přednášející, kteří přednášeli bez nároku na odměnu, bylo nakonec dost a hlavním problémem se stalo vyhovět všem, kteří chtěli přednášet. První den přednášek byl věnován právnímu postavení hluchoněmých v jednotlivých zemích. Druhý den byl věnován přednáškám o sociální péči o hluchoněmé. Třetí den, v sobotu, měly být přednášky o školství, ale bylo zde mnoho přednášejících s různými příspěvky, např. přednáška o správné péči o hluchoněmé. „*V sobotu odpoledne byl volen přípravný výbor Mezinárodní ligy neslyšících. Předsedou byl aklamací zvolen pan Albreghs z Berlína. Viceprezidenty byli zvoleni pan Gaillard a pan Prestini a náš Bohumil Bažil, byl zvolen generálním sekretářem.*“³¹ V neděli odpoledne začalo závěrečné zasedání sjezdu. Na sjezd přijelo přibližně 1000 účastníků a 63 spolků neslyšících z 21 zemí. Účast učitelů z Čech byla velmi malá.

Hlavním přínosem sjezdu bylo zviditelnění problematiky neslyšících v celé československé společnosti. Zahraniční hosté velmi oceňovali organizaci sjezdu. Ale největší přínos přinesl tento sjezd československým neslyšícím. Uvědomili si, jak je pro ně znakový jazyk důležitý, že je možné se díky němu dorozumět s neslyšícími z celého světa.

3.2.7 Od Mezinárodního sjezdu do roku 1938

Podpůrná spolek hluchoněmých ve Valašském Meziříčí se v roce 1930 reorganizoval ve Středomoravský podpůrný a vzdělávací spolek hluchoněmých se sídlem ve Valašském Meziříčí. Dále v tomto období byl založen např. Turistický klub hluchoněmých v Plzni, Tenisový klub neslyšících v Praze pod názvem LATECH – Praha, Sportovní klub hluchoněmých v Brně a Československý sportovní svaz hluchoněmých.

³¹ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 238

14. července 1933 byl v nacistickém Německu přijat jeden z první zákonů na ochranu německé rasy „Zákon na zamezení dědičně nemocných potomků“. Podle tohoto zákona bylo v Německé říši v období 1933 až 1945 sterilizováno asi 350 000 osob, z toho cca 20 000 neslyšících. U nás tento zákon začal platit v roce 1939 po obsazení Sudet. Na české obyvatelstvo nebylo uplatňováno doslova, protože česká rasa byla považována také za méněcennou a měla být postupně vyhlazena nebo vystěhována na Sibiř.

V roce 1936 se Vojtěchu Hrbkovi splnil sen, se kterým neuspěl v Brně. Kupuje statek a zakládá spolek s názvem Pracovní kolonie pro hluchoněmé ve Veliké Vsi u Prahy. Spolek má pomáhat dospělým neslyšícím v době hospodářské krize, tím že je zaměstnává v hospodářské činnosti.

3.2.8 Od září 1938 do okupace

Už koncem roku 1938 byla cítit nepříjemná mezinárodní atmosféra. V září 1938 se sešli zástupci pražských spolků a vytvořili Sdružení pražských spolků hluchoněmých. Jeho hlavním úkolem byla akce na sbírku pro fond na obranu státu. V říjnu svolali schůzi, na kterou pozvali zástupce ostatních mimopražských spolků a navrhli znovu založit organizaci „Svaz spolků hluchoněmých“.

Po zabrání Sudet schvaluje ministerský rada vládní nařízení, podle kterého Ministerstvo vnitra nařizuje sloučit takováto sdružení, která mají stejný účel. Neslyšící doufali, že vznikne „Státní jednota spolků neslyšících v Československé republice“. Státní úřady ale svěřují organizaci Spolku pro péči o hluchoněmé, který v roce 1939 zakládá Ústředí péče o hluchoněmé.

3.2.9 Od okupace do roku 1948

Roku 1941 padl poslední pokus sdružit spolky sluchově postižených do Ústředního spolku neslyšících v Čechách a na Moravě. Po atentátu na Heydricha upadla veškerá spolková činnost až do konce války. Jediná výjimka bylo založení Sportovního klubu hluchoněmých v Plzni roku 1943. Do dnes bohužel neznáme přesný přehled o neslyšících lidech, kteří za války zahynuli. *„Podařilo se mi nalézt jenom několik jmen: Msgre. Jan Černý, Vojtěch Černý, Melitta Guthová, PhDr. V. J. Hauner, JUDr. Edgar St. Hauner, Karel Kaska,*

*Josef Kolařík, JUDr. Jaroslav Kose, Josef Lettl, B. Molša, Ing. Adolf Nový, Univ. prof. dr. Hynek Pelc, Jaroslav Pouzar, Pravoslav Jasan-Soukup, Karel Světlík, Arnošt Židek.*³²

18. až 19. 8. 1945 se v Brně konala pracovní porada českých a slovenských neslyšících. Na poradě byl založen Ústřední svaz péče o neslyšící – ÚSPON. První valná hromada se konala v lednu 1946 a od ledna začal také vycházet časopis ABC neslyšících. Prvním předsedou svazu se stal Jiří Bubla. Následující rok spolek zastřešuje 11 spolků po celé republice.

3.3 Likvidace spolků po únoru 1948

Zpočátku května 1948 se konala ustavující valná hromada Spolku hluchoněmých v Jihlavě a jejím předsedou se stal Ferdinand Kropáček. Nikdo tedy nepřemýšlel nad tím, že bude po komunistickém převratu v únoru 1948 spolkům konec. Malé spolky byly pro Komunistickou stranu Československa nepřijatelné, kvůli nebezpečnému smýšlení. Díky nátlaku Ústředního akčního výboru Národní fronty vzniká v roce 1949 Ústřední jednota invalidů se sídlem v Praze. Jejím předsedou se stal J. T. Auředníček. Do této jednoty se sloučilo více než 30 spolků zdravotně postižených. Bohužel tyto kroky slučování postupně dorazily i během roku i do Brna. V roce 1949 se ještě oslavovalo 30. let od založení Zemské ústřední jednoty hluchoněmých, ale koncem roku byly i brněnští neslyšící pod tlakem, aby se sloučili s Ústřední jednotou invalidů. Tento krok se podařil až na třetí schůzi, kdy členové této myšlenky sjednocování podlehli.

Začátkem dubna 1950 předala Ústřední jednota invalidů majetek deseti spolků, mezi které patřil i Ústřední spolek židovských hluchoněmých a nedoslýchajících v Praze a Efeta. I dalších 20 spolků, které souhlasily se začleněním, s předáním majetku nespíchaly.

Jedním z neúspěchů Ústřední jednoty bylo, že se jí nepodařilo začlenit nejsilnější organizaci válečných invalidů, a to Družinu válečných poškozců, což mu bylo dost vyčítáno. Jelikož byl přijat protispolkový zákon č. 68 v roce

³² HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 247

1951, musela být Družina rozpuštěna. A trest Ústřední jednoty byl, že musela ukončit svou činnost. „*Jako ocenění jejich zásluh za likvidaci drobných spolků jí však bylo povoleno, aby do nově vznikající organizace – Svazu československých invalidů přešla „jako celek“ s veškerým svým majetkem a placenými silami. Členové družiny však směli do Svazu invalidů za trest vstupovat nadále jenom jako jednotlivci. Družina se nedobrovolně rozešla dne 20. 3. 1952.*“³³

3.4 Období Svazu invalidů

3.4.1 Padesátá a šedesátá léta

J. T. Auředníček byl pověřen likvidací nezávislých spolků a tento úkol splnil s domněnkou, že se tím vytváří lepší budoucnost. Roku 1952 umírá. V červnu 1952 se koná na Slovanském ostrově sněm, na kterém je založen Svaz československých invalidů v čele s předsedou JUDr. Rudolfem Tylem a generální tajemnicí Marií Medonosovou.

V tomto roce se ujímá herec Národního divadla Josef Pehr skupiny sluchově postižených a nacvičuje s nimi pantomimické etudy. První hrou, se kterou vystupují je Strakonický dudák. Režíroval ji Jaroslav Wagner. Později se souboru ujímá režisér Městských divadel pražských Richard Záhorský. Pod jeho vedením nastudovala sedmnáctičlenná skupina komedii od S. K. Macháčka hru Ženichové. V roce 1973 vznikla Pražská pantomima neslyšících, kterou vedl Břetislav Veselý. V lednu 1981 byla ustanovena Pantomima Svazu invalidů v Brně, do které pan Veselý přešel. Pantomima postupně studovala hry „Ideální společnost“, „Dynamické systémy“ a „Struktura hmoty“. Touto dobou začíná úspěšné období československé Pantomimi, které vrcholí vystoupením na Světovém festivalu studentských divadelních souborů v japonské Toyamě roku 1985 s představením „Říkadla“. Po revoluci roku 1990 se soubor přejmenoval na „NEPANTO“.

³³ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 259

31. ledna 1955 byl schválen první návrh organizačního řádu Svazu. Díky tomuto návrhu se několikrát stalo, že se ozvali nevidomí a neslyšící, kteří požadovali zřízení vlastních samostatných svazů. Ve vedení Svazu invalidů panovalo zděšení a snažili se udržet jednotu Svazu. Bohužel samotní nevidomí i neslyšící si moc dobře pamatovali politické procesy, od kterých neuplynulo zatím moc let. Věděli, jaké byly ukládány kruté tresty, které byly i skutečně vykonávány, a proto rychle své požadavky stáhli.

V únoru 1956 byl v Brně založen Svazarm neslyšících, který měl 50 členů. Byl vytvořen z automotoklubu a střeleckého klubu neslyšících. Už ve stejném roce přivezli členové tohoto klubu své první zlaté medaile. Byl to Bohumil Navrátil a Jaroslav Burýšek. Tyto úspěchy zopakovali i v roce 1960 z Milána a v roce 1961 z Helsinek. Svazarm neslyšících fungoval nezávisle na Svazu invalidů a po sametové revoluci se přeměnil v AVZO – Asociaci víceúčelových základních organizací. Jeho předsedou byl Svatopluk Žamboch. Asociace zanikla v lednu 1999 tím, že se změnila v Brněnskou unii neslyšících.

V roce 1960 bylo vydáno vládou usnesení číslo 454 o zřízení provozoven Svazu československých invalidů. Do této doby byla pouze výrobní družstva invalidů. Z provozoven SČSI později vznikla hospodářská zařízení neboli podniky META. Mezi výrobními družstvy invalidů a provozovnami Svazu invalidů panovali po dobu jejich existence velké napětí.

Členství ve Svazu invalidů bylo výhodné, ale často také nutné. Svaz dostával jako odměny za zásluhy od KSČ postupně řadu privilegií, kterými mohli dle svého uvážení odměňovat své věrné členy. Jednalo se o rozdělování invalidních vozíků až k získávání nedostatkových sluchadel.

3.4.1.1 Celopražská základní organizace neslyšících

Neslyšící v Praze, kteří byli rozděleni do několika základních organizací Svazu invalidů v pražských obvodech, velmi rádi vzpomínali na doby, kdy existovaly nezávislé spolky. Bohužel ze svazu invalidů se nemohli vymanit. Až v červnu 1965 se jim podařilo založit „Celopražskou základní organizaci neslyšících“. Jejím prvním předsedou se stal Břetislav Veselý a rok po něm Josef Solar. Roku 1969 byl předsedou Josef Zeman, kterému se

podařilo získat pro organizace v roce 1975 malou klubovnu. Celopražská organizace se vždy hlásila k tradicím Podpůrného spolku hluchoněmých svatého Františka Saleského i Spolku pražských neslyšících. Bohužel nikdy nebyla samostatnou organizací a je tomu tak do dnes.

3.4.2 Pražské jaro a vzdor proti sovětské okupaci (leden 1968 až duben 1969)

Vedení KSČ bylo v dubnu 1968 zaskočeno. Zasedala Ústřední sekce sluchově postižených a požadovala přeměnit Svaz na federativní organizaci sdružující jednotlivé svazy, které by si samostatně volily své výbory.

V červnu 1968 se v Praze konaly oslavy 100 let od založení Podpůrného spolku hluchoněmých. Nikdo netušil, že za dva měsíce vpadnou do Československa tanky Varšavské smlouvy a vše bude zase jinak. V období mezi srpnem 1968 až dubnem 1969 se i ve Svazu invalidů našlo několik hrdinů. V listopadu 1968 zasedal Ústřední výbor, který svolal na březen 1969 mimořádný sjezd slovenský, na duben 1969 mimořádný sjezd český a na květen 1969 mimořádný celostátní sjezd Svazu československých invalidů.

3.4.3 Opožděný příchod normalizace (od roku 1970 do roku 1974)

„Stejně jako do Svazu invalidů dorazilo opožděně „Pražské jaro“, dorazila tam poněkud později i tzv. normalizace. Normalizátoři měli totiž mnohem naléhavější priority, než jakou byli zdravotně postižení. Ze všech změn, které přinesl rok 1968, zůstává nakonec zachována jediná – federální uspořádání republiky.“³⁴ Ministerstvo vnitra stanovy samostatných svazů neschválila. Až v lednu 1970 byly schváleny alespoň stanovy Českého sdružení svazu invalidů. Jejich činnost se stanovami neřídí, ale řídí se pouze statuty. Spolehlivý soudruzi, kteří jsou ve vedení Českého a Slovenského sdružení a Federaci československých invalidů, kteří začínají pracovat na likvidaci svazů a snaží se o obnovení tehdejší monolitické jednoty. Jejich cíle je dosaženo až na sjezdu v roce 1974.

³⁴ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 270

V roce 1974 po krátké době relativní samostatnosti sluchově postižených ve Svazu invalidů konec. Na přímý příkaz ÚV KSČ jsou v roce 1974 zrušeny jednotlivé svazy a je zavedeno tzv. dvoustupňové řízení. Během června roku 1974 se koná několik sjezdů. Jejich hlavním tématem bylo zrušení specifických svazů. Jako odměnu za zrušení specifických svazů je dosazen JUDr. Martin Bokor na místo předsedy federálního výboru Svazu invalidů.

Hlavní bylo, aby jednotlivé vady rychle zapomněly na své specifické potřeby, byly vždy dvě vady sloučeny do jednoho oddělení Svazu invalidů. V prvním oddělení byly zrakově a vnitřně postižení a ve druhém oddělení sluchově a tělesně postižení. Až později jsou vytvořeny tzv. Rady vad, které ale nemají žádnou pravomoc a hlavně nemají možnost rozhodovat o rozdělování finančních prostředků, které jsou Svazu přidělovány Národní frontou.

Stejně jako před rokem 1968 potřebuje Svaz invalidů pro svou dobrou pověst velkou členskou základnu, která se v roce 1968 opravdu zmenšila. Recept na tento problém je znám už z padesátých let. Jsou to výhody, laciné výhody, které jsou poskytovány svým členům, od rekreací za symbolické ceny až k příspěvkům na kompenzační pomůcky. Pro postižené se tak vstup do Svazu invalidů stává nutností. Členství není tak bolestivé a příspěvky jsou jen symbolické. Tím se členy Svazu invalidů stávají postupně všichni zdravotně postižení.

„Od roku 1977 začíná v Ústavu radiotechniky a elektroniky ČSAV skupina studentů Elektrotechnické fakulty ČVUT v Praze pod vedením Ing. Jaroslava Hrubého, CSc. – otce neslyšící dcery – vyvíjet elektronické pomůcky pro sluchově postižené. V roce 1984 tato skupina přechází do Ústavu fyziologických regulací ČSAV, kde 9. července 1984 zakládá Laboratoř elektronických smyslových náhrad (LESN).³⁵ V LESN už koncem roku 1984 je vyvinuta československá kochleární neuroprotéza pro neslyšící i přes odpor z řad odborníků. V době, kdy je československými foniatri odkládána první

³⁵ HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6., str. 273

implantace vyvíjí v LESN další pomůcky pro sluchově postižené. Jsou zde vyvinuty první počítačové programy pro výuku neslyšících, psací telefon pro neslyšící, videotest schopnosti odezírání a mnoho dalších pomůcek. Po změně vedení ORL kliniky byla v lednu 1987 československá neuroprotéza konečně implantována prvnímu pacientovi. Byl to obrovský úspěch. Pacient opět slyšel zvuky. I ostatní lékaři chtěli také implantovat co nejvíce protéz. Základní podmínkou bylo používat pouze československých materiálů na výrobu neuroprotéz. To vedlo k nízké životnosti výrobků. Po sametové revoluci v roce 1990, kdy se otevřel trh, byla neuroprotéza v LESN přestavována s použitím nejkvalitnějších součástek a materiálů z dovozu. K dalším implantacím bohužel však nedošlo, protože byl zajištěn dovoz zahraničních neuroprotéz.

3.4.4 Agónie (po listopadu 1989)

Pátý sjezd Svazu invalidů se konal v říjnu 1989. Do osudného listopadu zbýval ještě měsíc, a proto se tento sjezd nelišil od těch předchozích. Jediné co bylo nové, že si zdravotně postižení s poukázkou na sovětskou „perestrojku“ vynutili oddělená zasedání podle jednotlivých zdravotních postižení.

Celostátní sjezd Svazu invalidů se konal v prosinci 1989, ale v opravdu jiné atmosféře než doposud. Na jednání byla založena první organizace zdravotně postižených mimo Svaz invalidů, a to Unie nevidomých a slabozrakých.

V červnu 1990 se v Brně konal mimořádný celostátní sjezd Svazu invalidů. Jak se předpokládalo, byl na sjezdu jednohlasně zrušen Svaz invalidů k 31. 12. 1990. Hlavním úkolem tohoto sjezdu bylo ustanovit nástupnické organizace, protože pouze ty měly mít možnost ucházet o majetkovou pozůstalost po nebožtíkovi. Na majetek Svazu invalidů bylo stejně jako na majetek ostatních politických stran uvaleno předsednictvem Federálního shromáždění moratorium. To bylo zákonné opatření předsednictva Federálního shromáždění č. 177/1990 Sb. ze dne 18. 5. 1990, o některých opatřeních týkajících se majetku politických stran, politických hnutí a společenských organizací.

Kromě ceny nemovitostí činil ostatní majetek Svazu invalidů dalších 293 milionů Kčs. Jednalo se o majetek pořízený z daní obyvatel Československa se záměrem, aby sloužil zdravotně postiženým. Nárok na majetek Svazu invalidů uplatnilo 21 nezávislých organizací zdravotně postižených. V roce 1991 se o majetku jednalo na Ministerstvu kontroly. Jako kompromis bylo navrženo funkcionáři Svazu invalidů, že budou s jednotlivými organizacemi jednat individuálně. Vycházeli z předpokladu, že nově vzniklé organizace jsou velice slabé a nezkušené a při individuálních jednáních nemají proti zkušeným dlouholetým funkcionářům Svazu invalidů prakticky žádnou šanci. Tento předpoklad jim také vyšel a jen několik nezávislých organizací dostalo od Svazu invalidů nepatrné odstupné.

Svaz invalidů přestal formálně existovat 31. 12. 1990, ale za skutečné ukončení období Svazu invalidů pokládat převod jeho majetku na nástupnické organizace po ukončení platnosti moratoria předsednictvem Federálního shromáždění dne 31. 3. 1991.

4 SOUČASNÉ VZDĚLÁVÁNÍ NESLYŠÍCÍCH VE SVĚTĚ

Už několik staletí se vede spor o nejvhodnějších komunikačních a vzdělávacích metodách sluchově postižených, jako zdroj zprostředkování informací. S vývojem medicíny, výchovných vzdělávacích a psychologických přístupů a hlavně s technickým pokrokem se v různých dobách prosazoval orální přístup, systém simultánní komunikace, totální komunikace a v posledních letech i bilingvální vzdělávání. Bilingvismus se poprvé objevil v zahraničí okolo 60. let, kdy se začalo s výzkumy znakového jazyka, ale do výuky se zapojuje až v 80. letech hlavně ve skandinávských zemích.

Pro srovnání bilingvismu v zahraničí a v České republice jsem si vybrala Německo, konkrétně Hamburský model bilingválního vzdělávání.

4.1 Hamburský model bilingválního vzdělávání

4.1.1 Začátky experimentu

První zmínky o bilingválním vzdělávání neslyšících dětí v Německu jsou postaveny na dlouhodobém výzkumu znakového jazyka, který probíhal už v osmdesátých letech na univerzitě v Hamburku. Hamburk můžeme najít Centrum znakového jazyka a komunikace neslyšících. Od osmdesátých let také probíhaly v centru rané výchovy výzkumné projekty, které se zaměřovaly na uplatnění znakového jazyka v předškolní výchově.

Počátky výchovy a vzdělávání sluchově postižených znakovým jazykem jsou spojeny s nátlakem desíti rodin a učitelů, kteří nebyli spokojeni s aktuálním stavem vzdělávání. Vytvořili skupinu, která se snažila o prosazení a uplatňování znakového jazyka ve vzdělávání neslyšících dětí. *„V roce 1990 dosáhli toho, že bylo otevřeno zvláštní oddělení mateřské školy při škole pro neslyšící v Hamburku. Prvotně se oddělení používala pro výchovu znakovaná němčina, ale celý projekt vedl k preferenci znakového jazyka a v oddělení byly zaměstnány i dvě neslyšící spolupracovnice. Na základě prvních zkušeností*

a úspěchů se rozhodli pro pokračování bilingválního modelu i na základní škole.“³⁶

V roce 1992 vzniká, na základě informací o bilingválním vzdělávání ve Skandinávii, koncepce německého bilingvismu. Bohužel nebyla dostatečně propracovaná, a proto se pedagogicko-didaktická realizace odvíjela až z praxe bilingválního experimentu. Ve školním roce 1992/1993 se povedlo otevřít jednu třídu s prvním ročníkem a jednu třídu s druhým ročníkem. Škola v Hamburku byla jediná německá škola s bilingválním modelem.

4.1.2 Složení žáků ve třídě

Do druhého ročníku byly přijaty postupně čtyři neslyšící děti. I když bylo ve třídě málo dětí, velmi se od sebe lišily v celkovém stupni vývoje, ve svých komunikačních kompetencích a také ve svých předpokladech k učení. Tři z dětí prošly ranou péčí školy pro neslyšící, kde byly prosazovány počátky bilingvismu. Proto měli zkušenosti se slyšícími a také s neslyšícími učitelkami a komunikační schopnosti měly na vysoké úrovni. Jeden žák pocházel z Pákistánu. Ze začátku bohužel neznal ani mluvenou řeč a ani znakový jazyk. Jednou z překážek byla také odlišná kultura.

Třída prvního ročníku se skládala ze sedmi dětí. První školní rok učitelka začala se šesti dětmi. Třída byla také dost různorodá, ohledně komunikačních dovedností a také ve vztahu k práci. Pět dětí prošlo mateřskou školou Hammer Strasse a tvořily relativně homogenní skupinu. Měly společný jazykový základ, který byl složený ze struktur znakového jazyka, znakované řeči a z prvních pronášených slov.

4.1.3 Základní rysy hamburského bilingválního modelu

„Jádrem koncepce školního experimentu je bilingvální vyučování, prováděné společně slyšící učitelkou neslyšících a neslyšící pedagožkou. Toto společné vyučování se realizuje v osmi hodinách týdně, tedy představuje asi třetinu všech vyučovacích hodin. Zvláštní hodiny jsou věnovány německému znakovému jazyku a výuce slyšení a mluvení. Hamburská bilingvální metoda,

³⁶ Bilingvální vzdělávání sluchově postižených žáků. [online]. [cit. 2015-02-09]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/33-bilingvalni-vzdelavani-sluchove-postizenych-zaku>

na rozdíl například od skandinávských modelů, se vyznačuje intenzivním střídáním znakového jazyka, mluvené a psané řeči a věnuje se též výuce slyšení a mluvení.“³⁷ Znakový jazyk je základní řečí, která podporuje přirozený vývoj emocionální, sociální a rozumový. Během celého vyučování je prováděna permanentní dvojjazyčnost vyučovací komunikace. Základním východiskem je, že díky kvalitní komunikaci a díky používání znakového jazyka ve vyučování je možné realizovat ve třídě s neslyšícími žáky učební plány, které jsou podobné učivu na běžné základní škole.

4.1.4 Profesionální připravenost pedagogů

K bilingválnímu vzdělávání je potřebná týmová spolupráce slyšícího a neslyšícího učitele, kteří jsou dobrými jazykovými vzory pro žáky. Je to velmi časově náročné pro obě strany, jelikož si musí připravit společné přípravy na vyučování. Zpočátku toho experimentu měla slyšící učitelka problém se znalostí znakového jazyka, ale díky zvláštních kurzů znakového jazyka své mezery brzy doplnila. Vedle toho zpočátku experimentu nebylo žádné pedagogicky vzdělané neslyšící učitelky. Do tříd tedy nastoupily neslyšící asistentky, které dva roky před tím pracovaly v mateřské škole spolu se slyšícími učitelkami. Během pěti let si neslyšící učitelka doplnila vzdělání oborem „Sociální pedagogika“ a čtyři semestry navštěvovala lingvistický seminář pro znakový jazyk a germanistiku. Od roku 1994 vyučovala znakový jazyk a od roku 1995 byla zaměstnána na plný úvazek. Plánování vyučování je hlavně věc třídní učitelky. V bilingválním modelu je známé, že každý učitel reprezentuje svůj přirozený jazyk a umožňuje dětem identifikační vzory.

4.1.5 Formy komunikace ve vyučování

Základem vzdělávání je komunikace, kterou v případě neslyšících dětí umožňuje znakový jazyk. Znakový jazyk je první jazyk, který si neslyšící děti mohou rychle a dobře osvojit. Otevírá jim cestu k informacím a tím dveře do celého světa. Přirozenou cestou si osvojují znakový jazyk a zároveň se ho učí v odborně připravených a vedených hodinách. Otevírají jim možnosti snadněji

³⁷ Bilingvální vzdělávání sluchově postižených žáků. [online]. [cit. 2015-02-09]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/33-bilingvalni-vzdelavani-sluchove-postizenych-zaku>

se naučit německou mluvenou a psanou řeč a i další jazyky. Znakový jazyk je vyučován jako samostatný předmět, který vyučuje neslyšící učitelka. Neslyšící učitel není pro děti pouze jazykový vzor, ale také plní funkci sociálně-kulturní a psycho-emocionální identifikační funkci. Tím, že děti učí stejně postižený učitel, je pro děti snazší se vyrovnat se svým postižením a přizpůsobit se životu menšiny ve většinové společnosti.

Vedle znakového jazyka je důležitou složkou komunikace psaná němčina a mluvená řeč. Jako podpora a pro rozvoj mluvené řeči je používána znakovaná němčina hláskový manuální systém, který ukazuje postavení mluvidel při artikulaci, a nesmíme zapomenout také na prstovou abecedu. Používání znakového jazyka, mluveného a psaného jazyka není od sebe odděleno během vyučovacích hodin, ale uplatňuje se v rámci bilingválních hodin. V hodinách dominuje používání znakového jazyka a psané řeči, protože používání těchto forem je nejpřirozenější. Mluvená řeč je uplatňována v samostatných hodinách, kde vyučuje jenom slyšící učitelka. Mluvená řeč se samozřejmě vyvíjí pomaleji, ale v bilingválním systému je prosazována jako rovnocenná znakovému jazyku. *„V rámci hamburského modelu se uplatňuje i využití alespoň částečného auditivního vnímání řeči. Žáci používají sluchadla a učí se tak využívat zbytky sluchu. Rozvíjení mluvené řeči je zaměřeno především na její přiměřené funkční ovládání a užívání v běžných denních situacích, není bráno jako prostředek učební komunikace určený k rozšiřování si vědomostí.“*³⁸ Spolupráce obou učitelek a názorné jazykové vzory jsou pro žáky pozitivním příkladem do života, pro budoucí život v dvojjazyčné společnosti. Hamburský bilingvální koncept představuje integraci dnešních výchovných možností znakovou řečí a aureálně-orální metodou.

4.1.6 Průběh vyučování

Jako první, o čem musí být rozhodnuto je, jaká část hodiny bude probíhat ve znakovém jazyce a jaké část bude ve znakované němčině, kdy se procvičuje mluvená řeč a kdy psaná řeč. Na každou hodinu musí být učitelky

³⁸ Bilingvální vzdělávání sluchově postižených žáků. [online]. [cit. 2015-02-09]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/33-bilingvalni-vzdelavani-sluchove-postizenych-zaku>

důkladně připravené. Příprava spočívá v tom rozvrhnout si učivo, úkoly, připravit si pomůcky atd. Nejtěžší částí bilingválního vyučování je práce s textem. Texty musí být nejdříve přeloženy do znakového jazyka. Do procesu práce s jazykem jsou zapojeny také děti a pomáhají znaky spoluvytvářet. „*Při práci s texty se postupuje většinou tak, že se text přečte ve znakovém jazyce a potom se čte znovu s podporou znakové němčiny. Neznámá slova se vysvětlí ve znakovém jazyce a jejich znalost se procvičuje a zpevňuje.*“³⁹ Následuje práce v mluvené a psané řeči za pomoci různých didaktických pomůcek a také v různých situacích. Dnes se do německého modelu vyučování zavádí nové moderní formy induktivního a otevřeného vyučování, které jsou názornější a pro žáky více srozumitelné, proto vedou k větším úspěchům než běžné frontální vyučování.

³⁹ Bilingvální vzdělávání sluchově postižených žáků. [online]. [cit. 2015-02-09]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/33-bilingvalni-vzdelavani-sluchove-postizenych-zaku>

5 SOUČASNÉ VZDĚLÁVÁNÍ NESLYŠÍCÍCH V ČESKÉ REPUBLICE

5.1 Český model bilingválního vzdělávání

5.1.1 Začátky experimentu

Bilingvální model vzdělávání sluchově postižených dětí u nás na počátku 90. let minulého století novým experimentem v oblasti výchovně-vzdělávacím procesu neslyšících dětí. Jeho začátky jsou spojeny s uznáním znakového jazyka jako přirozeného jazyka lidí se sluchovým postižením a také s uznáním práv dětí, jako komunikovat a vzdělávat se nejpříjemnějším způsobem.

První zavedení bilingvismu do českých škol bylo v roce 1995. Rodiče postrádali výchovně-vzdělávací proces, ve kterém by byl větší prostor pro znakový jazyk. Z toho důvodu „Federace rodičů a přátel sluchově postižených“ začala pořádat setkání rodin s podobným osudem a pro jejich děti začali pořádat zájmové kroužky, které vedli i neslyšící vychovatelé. Díky tomu v únoru 1995 vzniklo „Předškolní centrum pro sluchově postižené“, které bylo otevřeno jednou týdně. Provoz se postupně rozšiřoval a od roku 1997 vzniklo v Praze z Předškolního centra „Experimentální bilingvální mateřská škola“ školička „PIPAN“. Zde se praktikoval simultánní bilingvismus. Děti si zde mohli už od raného dětství osvojovat mluvený jazyk, ale také jazyk znakový. Spolu s mateřskou školou vzniklo i předškolní oddělení, jako přípravná třída na školní docházku.

Od školního roku 1998/1999 bylo ve školském zařízení v Holečkově ulici v Praze otevřen první ročník třídy s experimentálním bilingválním programem, vedle první třídy, kde se využívají hlavně první totální komunikace.

5.1.2 Základní rysy českého bilingválního modelu

„Model bilingválního vzdělávání v České republice vznikl hlavně proto, aby se dala dětem možnost vzdělávat se přirozeným jazykem a podle plných osnov, které jsou s menšími odlišnostmi respektujícími postižení, totožné s osnovami běžných škol.“⁴⁰ Byl veden spor o vzdělávacím programu, protože bilingvální systém se snaží vzdělávat podle osnov na běžných základních školách, byl vypracován návrh Vzdělávacího programu pro 1. - 9. ročník základní školy pro sluchově postižené podle projektu „Národní škola“. Bohužel nebyl dost propracován a MŠMT ho neschválilo.

Český bilingvismu vychází hlavně z klasického modelu znakového jazyka, který si neslyšící děti mají osvojit jako primární řeč a jako druhou řeč se naučí mluvené a psané řeči. Znakovaný jazyk i znakové systémy se používají jako obecný vyučovací jazyk spolu s psanou variantou českého jazyka. Mluvený jazyk se vyučuje v logopedických hodinách, které jsou nad rámec výuky, je povinný, ale není klasifikován. *„V experimentálním ročníku není prostor pro samostatné hodiny výuky znakového jazyka, navíc chybí metodika a didaktická koncepte vyučování, takže znakový jazyk se učí zejména v hodinách prvouky.“⁴¹*

5.1.3 Profesionální připravenost pedagogů

Stejně jako v Německu byl i u nás problém s nekvalifikovanými pracovníky. V mateřské škole působily neslyšící vychovatelky. Byly to převážně matky dětí, které neměly žádné vzdělání. Právě pro ně se pořádaly organizované kurzy pedagogického minima. Také u nás řídí třídu třídní učitelka, která má na starost celou organizaci vyučování a vypracování tematických a časových plánů jednotlivých předmětů.

5.1.4 Formy komunikace

Hlavním komunikačním systémem, který najdeme po celou výuku, je znakový jazyk. Převážně na hodinách českého jazyka jsou uplatňovány umělé

⁴⁰ Bilingvální vzdělávání sluchově postižených žáků. [online]. [cit. 2015-02-09]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/33-bilingvalni-vzdelavani-sluchove-postizenych-zaku>

⁴¹ Bilingvální vzdělávání sluchově postižených žáků. [online]. [cit. 2015-02-09]. Dostupné z: <http://ruce.cz/clanky/33-bilingvalni-vzdelavani-sluchove-postizenych-zaku>

komunikační systémy, jako je znakovaná čeština a prstová abeceda. Díky těmto systémům si děti osvojují gramatická pravidla češtiny. V hodinách logopedické péče se využívá sluchový trénink a rozvíjí se mluvená řeč, která je doplňována znaky, odezíráním, ohmatáváním hlásek, prstové abecedy v kombinaci s pomocnými artikulačními znaky, za pomoci nejrůznějších didaktických materiálů a techniky.

5.1.5 Průběh vyučování

Komunikační metoda, která bude v jaké hodině použita, záleží na charakteru jednotlivých předmětů. Používá se buď znakovaný jazyk nebo znakovaná čeština. Je to dané také tím, která učitelka vyučuje daný ročník. Vedle frontálního vyučování se také používá veškerý prostor ve třídě, učení u tabule, ve skupině na koberci atd.

V přípravném ročníku se učivo zaměřuje hlavně na rozvoj znakové zásoby a komunikaci, později také na písemnou formu jazyka. Během jednoho týdne se děti naučí psát přibližně dvacet slov. Hlavním cílem přípravné třídy je děti naučit rozdělovat oba jazyky a začít chápat všechny jejich formy.

Při práci s textem se začíná od konverzace na určité téma. Následně si žáci pročítají text, ve kterém si vyznačují všechna neznámá slova, které jim následně učitel ve znakovém jazyce vysvětlí. Po tomto kroku se přechází ke čtení textu za pomoci znakové češtiny a následné převyprávění obsahu příběhu znakovým jazykem. V psaní se uplatňuje „volné psaní“. Zde mají děti zavedené deníky, do kterých si zapisují své zážitky.

5.2 Vzdělávání a profesní příprava jedince se sluchovým postižením

Vady sluchu mohou být geneticky podmíněné, díky různých syndromů, vrozené získané vady, vzniklé v prenatálním, perinatálním nebo postnatálním období, nebo vady získané kdykoliv během života. Poruchy sluchu jsou různého stupně od nedoslýchavosti až k úplné hluchotě. Díky včasné diagnostice sluchových vad již v novorozeneckém nebo kojeneckém věku je možné začít co nejdříve s rehabilitací sluchu, která může zlepšit psychomotorický vývoj dítěte, zlepšit komunikační možnosti a umožňuje rozvoj řeči. Jen málo lidí si uvědomuje, jak důležitý je sluch k zařazení do

společnosti, protože neslyšící dítě není schopno normálního rozvoje řeči, tím pádem ani se naučit číst nebo psát. Bez sluchu a komunikace s lidmi se člověk snadno ocitne v sociální izolaci.

V České republice není v současné době povinný screening sluchových vad novorozenců. Četnost sluchových vad u novorozenců je v České republice v rozmezí 6 až 12 z tisíce, z toho jeden novorozenec z tisíce má velmi těžkou sluchovou vadu. Každý rok se narodí přibližně 80 neslyšících dětí a dalších deset dětí i dospělých o sluch přijde.

Když mluvíme o sluchové vadě, mluvíme o zhoršení sluchového prahu, které je trvanlivé. Nemůžeme tedy očekávat, že nastane nějaké zlepšení a bohužel ho nelze ovlivnit léčbou. Porucha sluchu může být přechodná, ale vada je bohužel trvalá. Vada může být důsledkem poškození jakékoliv části sluchového orgánu. Sluchové vady u dětí jsou převážně vrozené. Jsou geneticky podmíněné nebo získané během těhotenství (prenatální období), při porodu (perinatální období), a těsně po něm (perinatální období). Sluchové vady získané během života dítěte mohou způsobit infekce, poranění, nádor atd. Vznikla-li sluchová vada před ukončením vývoje řeči dítěte, to je do 6 let věku dítěte, mluvíme o prelingvální vadě, u osob s rozvinutou řečí o postlingvální vadě.

Rozpoznání sluchové vady je obtížné, když se nejedná o úplnou hluchotu, ale o lehčí až středně těžkou nedoslýchavost, při kterých nemá dítě od narození výrazné problémy. Proto si rodiče všimnou odchylek až po několika měsících, často i po dvou až třech letech, kdy se jim všechny příznaky dají do spojitosti. Mluvíme o opožděné řeči, špatné výslovnosti nebo i v několika případech neposlušnosti dítěte související se zhoršeným sluchem. Orientační vyšetření sluchovou zkouškou u novorozenců a kojenců provádí povinně pediatři. Hodnotí reakci dítěte na zvukové podněty. Pediatři provádí orientační sluchovou zkoušku v porodnici ve věku od tří do pěti měsíců a v osmi měsících věku dítěte. Další vyšetření sluchu je ve třech letech pomocí audiometrie. *„Tato vyšetření jsou jen orientační. Pokud při sluchových zkouškách prováděných pediatry chybějí adekvátní reakce a příznaky, či jsou nejisté, nebo pokud*

*se nerozvíjí řeč dítěte, je třeba provést objektivní vyšetření sluchu na odborném pracovišti. Totéž platí u dětí, v jejichž rodině se vyskytuje vrozená sluchová vada.*⁴²

Když se vrozená vada sluchu u novorozence potvrdí, je rehabilitována nejdříve sluchadly už od tří měsíců věku. Naslouchadla se dávají na obě uši. Rodiče by měli naslouchadla dítěti dávat pokaždé, když na něj mluví nebo i při hře. Jejich efekt je posuzován kolem osmého až desátého měsíce věku. Jsou-li naslouchadla nedostatečná, je zvažován způsob přidělení kochleárního implantátu. Hlavní funkcí implantátu je umožnit pacientům s těžkou percepční vadou sluchu rozumět řeči. Největší přínos je u dobře rehabilitovaného pacienta, u kterého díky rehabilitaci s implantátem dochází k vytváření a rozšiřování slovní zásoby. Rehabilitace začíná šest týdnů po operaci, kdy se začíná s nastavováním řečového procesoru a učením se porozumět zvukům a řeči. Je důležité, aby se dítě naučilo slyšet, rozumět a potom se naučilo opakovat a vytvořilo řeč. Jedná se o dlouhodobý proces a nikdo nemůže říci, že je po implantaci sluch normální.

V dnešní době mají nedoslýchaví mnoho funkčních pomůcek pro usnadnění komunikace. Patří mezi ně např. sluchadla, osobní zesilovače, pojítka s infračerveným a rádiovým přenosem, indukční smyčky, pomůcky pro zesílení televize a pro zesílený poslech telefonu. Neslyšícím vnímání usnadňují kochleární implantát nebo vibrotaktilní a eletrotaktilní pomůcky. Tyto pomůcky usnadňují tvoření mluvené řeči, motivují ke čtení, pomůcky převádějí zvukové podněty na vibrace nebo světelné signály.

5.2.1 Předškolní vzdělávání dětí se sluchovým postižením

V současné době v České republice není povinná školní docházka do mateřských škol. Často se tedy stává, že se dítě dostane do kontaktu s vrstevníky a učiteli až v době započetí školní docházky, přibližně kolem 7 let. Zařazení dítěte se sluchovým postižením do mateřské školy je pro hodně rodičů velkým dilematem. Hodně tříletých a starších dětí potřebují ke svému zdravému sociálnímu vývoji se naučit navazovat sociální kontakty také s lidmi mimo rodinu, hlavně se svými vrstevníky. Dnes mnoho rodičů řeší dilema, zdali dítě integrovat do běžné třídy, a vzdělávat své neslyšící dítě společně se

⁴² Časná diagnostika vad sluchu u novorozenců a kojenců. [online]. [cit. 2015-02-17]. Dostupné z: <http://www.lekari-online.cz/orl-otorinolaryngologie/zakroky/casna-diagnostika-vad-sluchu-u-novorozencu-a-kojencu>

slyšícími v mateřské škole nebo zdali vybrat mateřskou školu pro sluchově postižené, kterou si mohou vybrat podle metod, podle kterých s dětmi pracují.

Současné předškolní vzdělávání nebere dítě jen jako objekt, který musí být neustále veden a utvářen. Dnes je kladen hlavní důraz na přirozenost, spolehlivost a vyváženost naplňování potřeb dítěte a na všeobecné vytváření příležitostí k získávání zkušeností ve všech oblastech osobního rozvoje. *„Dále jsou uváděny tyto cíle předškolního vzdělávání: pomoc emocionálnímu a sociálnímu rozvoji dítěte, podpora vztahu k poznávání a učení, poskytnutí vhodných podmínek k samostatnému učení a poznávání okolního světa, příprava v oblasti řečových a intelektových dovedností souvisejících s primárním vzděláváním (komunikační dovednosti, myšlení), pěstování a rozvoj individuálního vyjadřování a tvořivých schopností v oblasti emocionální, etické a estetické.“*⁴³

Mateřské školy pro sluchově postižené jsou zřizovány hlavně při některých základních školách pro sluchově postižené. Školu převážně navštěvují děti ve věku od 3 do 6 let s různým stupněm sluchových vad a s různou délkou vedení odborné péče. Jedním z úkolů SPC jsou diagnostické úkoly, které upřesní možnosti dítěte a jeho individuální schopnosti, na které naváže. Tomu napomáhá i úzká spolupráce školy se speciálně pedagogickým centrem, ale také s rodinou dítěte. Nesmíme také zapomenout na jeden z hlavních úkolů mateřské školy, a to je příprava dítěte na školní docházku neboli jeho školní zralost. Podílí se na rozvoji percepčních, kognitivních i sociálních schopností a dovedností dítěte, ale nejdůležitější je rozvoj komunikačních schopností dítěte a jeho rozvoj sociálních vztahů. Je důležité vždy posuzovat každé dítě individuálně, a to psychologicky a posouzení speciálního pedagoga, do jaké míry je dítě připraveno nastoupit do školy.

Diagnostiku školní zralosti u dětí se sluchovým postižením provádí základní škola pro sluchově postižené nebo běžná základní škola, kam se dítě hlásí k plnění povinné školní docházky. Předpokladem vyšetření je navázání

⁴³ DOLEŽALOVÁ, Lenka. *Terciární vzdělávání studentů se sluchovým postižením v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 8021059931., str. 75

kontaktu s dítětem, zjištění způsobu jeho komunikace, adaptační možnosti a pozorování jeho chování v diagnostické situaci.

5.2.2 Základní vzdělávání dětí a žáků se sluchovým postižením

Před zahájením povinné školní docházky je potřeba vyšetřit úroveň inteligence. U dětí se sluchovým postižením je také důležité odlišit výkon v oblasti nonverbálních rozumových schopností od úrovně verbálních schopností. O zařazení dítěte se sluchovým postižením rozhoduje ředitel školy na základě žádosti rodičů a doporučení speciálně pedagogického centra pro sluchově postižené.

Český školní systém umožňuje dětem se sluchovým postižením absolvovat povinnou školní docházku v základních školách pro sluchově postižené nebo integrovat dítě do běžné základní školy. V základní škole pro sluchově postižené vybírá vzdělávací program ředitel školy. V současné době se v těchto školách setkáváme se třemi vzdělávacími přístupy, a to s orálním vzdělávacím přístupem, bilingválním vzdělávacím přístupem nebo s přístupem uplatňující principy totální komunikace. Výuka probíhá ve třídě o 4 až 14 žácích, kde je důraz kladen převážně na individuální přístup a využití vizuálních pomůcek. Součástí výuky je také individuální logopedická péče a komunikace ve znakovém jazyce. Součástí škol jsou také internáty, kde mohou být děti ubytovány od pondělí do pátku a mimoškolní aktivity probíhají s vrstevníky a vychovateli. Druhou alternativou, která je v České republice možná, je integrace. Mezi hlavní předpoklady, pro úspěšné začlenění neslyšícího dítěte do běžné třídy, je srozumitelná řeč a dobré vnímání a rozumění řeči druhých, schopnost ovládat a používat sluchadlo, alespoň průměrná inteligence, schopnost používat český jazyk slovem i písmem, alespoň na podobné úrovni jako průměrní slyšící spolužáci, podpora rodiny dítěte atd.

Cílem školské integrace je poskytnout žákům se sluchovým postižením společnou zkušenost s jejich vrstevníky a současně respektovat jejich specifické potřeby. *„V současnosti se v souvislosti s výchovou a vzděláváním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami stále častěji setkáváme s termínem*

*inkluzivní vzdělávání, jehož předpokladem je vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v hlavním vzdělávacím proudu, v běžných třídách ve školách v místě bydliště společně se zajištěním podpory a vedení, které zabezpečuje jejich účast na společném vzdělávání a zároveň naplňuje a respektuje jejich individuální potřeby a rozvíjí jejich silné stránky.*⁴⁴ Inkluzivní vzdělávání nemá být přínos pouze pro děti s SPU, ale pro všechny účastníky vzdělávacího procesu.

Program integrace dětí se sluchovým postižením do běžných škol zahrnuje posouzení vhodnosti integrace týmem odborníků, jako je logoped, psycholog, sociální pracovník, doporučení školského poradenského zařízení, atd. Hlavním pozitivním důvodem integrace je hlavně to, že dítě nemusí během pracovního týdne bydlet v internátě nebo brzy ráno dojíždět do speciální školy, lépe se identifikuje se skupinou slyšících dětí a má více mluvních vzorů k napodobování. Předpokladem pro dosažení pozitivní integrace dítěte se sluchovým postižením je splnění několika podmínek, kterým předchází dlouhodobá a důkladná příprava ze strany rodiny, žáka, učitelů, speciálních pedagogů, ale i ze strany budoucích spolužáků. Když mluvíme o integraci, nemluvíme pouze o fyzické integraci, ale je také důležité zabezpečit integraci sociální. Je velmi důležité připravit kolektiv třídy, kam bude žák integrován, o jakého žáka se jedná a důležitost přijetí žáka do kolektivu třídy. Jestliže u integrovaného žáka nedochází k sociální integraci, začne dítě trpět nedostatkem sociálních vztahů, které jsou nezbytné pro jeho osobní rozvoj, a v tomto případě není pro žáka integrace vhodná.

5.2.3 Předprofesní a profesní příprava osob se sluchovým postižením

Volba povolání u lidí se sluchovým postižením má několik hledisek. Některé jsou specifické, ale některé jsou stejné jako u zdravých jedinců. Mezi specifické stránky patří zdraví a komunikační hledisko. Velmi důležitá je diagnostika profesní orientace, protože její správnost a přesnost má vliv na další život žáka se sluchovým postižením. U žáků se sluchovým postižením je

⁴⁴ DOLEŽALOVÁ, Lenka. *Terciární vzdělávání studentů se sluchovým postižením v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 8021059931., str. 77

profesní orientace mnohdy komplikovaná. Těmto žákům musí být většinou zprostředkovány informace o nejrozličnějších druzích profesí a možnostech uplatnění. Protože u nich bývá omezené mimovolní učení a menší sociální orientace, nevzniká u nich povědomí o struktuře pracovních činností.

Dnes žáci se sluchovým postižením mohou vybírat z mnoha škol. Mohou chodit na střední odborná učiliště, odborná učiliště a střední školy pro sluchově postižené, které následně nabízejí širokou nabídku pro pracovní zaměření. Vedle učebních a maturitních oborů byly v posledních letech otevřena nástavbová maturitní studia, např. v Praze nebo v Hradci Králové, pro absolventy nematuritních oborů, kteří by chtěli dále pokračovat ve studiu. Mezi nejčastější nematuritní obory patří obory kuchař, pekař, cukrář, malíř, lakýrník, strojní mechanik, čalouník, truhlář, šití oděvů atd. Maturitu mohou neslyšící žáci získat na středních školách pro sluchově postižené nebo na běžných středních školách se slyšícími vrstevníky, kde jsou začlenění pomocí integrace. „Vyhlaška č. 177/2009 Sb., o maturitní zkoušce, v platném znění, zavádí v souvislosti s maturitní zkouškou žáků se speciálními vzdělávacími potřebami termín „žák s přiznaným uzpůsobením podmínek pro konání maturitní zkoušky“. Jedná se o žáky vzdělávané na středních školách samostatně zřízených pro žáky se zdravotním postižením, tak o žáky se zdravotním postižením nebo zdravotním znevýhodněním vzdělávané ve středních školách běžného typu.“⁴⁵ Podoba maturitní zkoušky pro sluchově postižené, je odvozena od maturitní zkoušky pro zdravou populaci.

Vyhlaška č. 177/2009 Sb. poskytuje žákům se sluchovým postižením navýšení časového limitu, úpravu prostředí, ve kterém probíhá maturitní zkouška, a oddělení od ostatních žáků z důvodu odlišného časového limitu. Hodnocení zkoušky je shodné s kritérii hodnocení zdravých žáků.

Díky tomu, že postupně přibývá absolventů maturitních oborů, zvyšuje se také počet uchazečů na vyšších odborných školách a vysokých školách. Některé obory jsou právě přímo určené pro neslyšící žáky, a to bakalářské a magisterské programy „Výchovná dramatika neslyšících na JAMU v Brně

⁴⁵ DOLEŽALOVÁ, Lenka. *Terciární vzdělávání studentů se sluchovým postižením v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 8021059931., str. 81

a Čeština v komunikaci neslyšících na Filosofické fakultě UK v Praze. Všechny ostatní obory jsou jim přístupné díky integraci.

I přes veškeré snahy mají neslyšící často problém najít si práci. Ve většině případů je jejich kvalifikace dostačující, někdy dokonce nad rámec požadovaných kvalifikací, ale zaměstnavatel se ve většině případů zalekne toho, že je uchazeč o pracovní místo neslyšící. Z toho důvodu vznikla v roce 2006 v Praze „Agentura pro neslyšící“, která se zaměřuje pouze na cílovou skupinu osob se sluchovým postižením. Agentura vznikla jako reakce na neuspokojivý stav zaměstnanosti osob se sluchovým postižením v České republice. Mezi jejich cíle patří zlepšit postavení neslyšících na trhu práce, podpořit nezaměstnané v hledání práce, nabídnout doplnění všech potřebných dovedností a pomoci s umístěním na volném trhu práce. Bohužel se ani této agentuře v mnoha případech nedařilo zajistit sluchově postiženým vhodné zaměstnání. Proto se přeměnila na agenturu „Tichý svět“. Agentura usiluje o rovnoprávné postavení neslyšících hlavně na trhu práce a ve vzdělávání. Prostřednictvím jejich služeb se snaží odstraňovat komunikační bariéry. Poskytují sociální rehabilitace, odborné sociální poradenství, právní poradenství, tlumočnické služby a v neposlední řadě také online tlumočnické služby nonstop.

5.2.4 Terciální vzdělávání studentů se sluchovým postižením

Jedinci se sluchovým postižením jsou na vysokých školách jednou z nejohroženějších skupin. Na většině vysokých škol probíhá výuka ve verbální formě, převážně mluveným slovem. Příjem informací probíhá tedy sluchovou cestou, což je pro sluchově postiženého člověka velmi náročné. Další z problémů je sociální interakce se slyšícími a strategie učení, kde spolu s ostatními problémy vznikají v důsledku odlišného komunikačního kódu, který široká veřejnost nepřečte. Je jisté, že při studiu na vysoké škole se neslyšící budou dostávat do situací, které vznikají převážně v důsledku komunikačních bariér a budou potřebovat pomoc a pochopení při jeho řešení. Jedním z hlavních předpokladů pro úspěšné absolvování studijního oboru je pro studenta se sluchovým postižením zprostředkování informací na

přednáškách a seminářích v přijatelném komunikačním proudu, který umožní lepší orientace v probírané látce. Z těchto důvodů jsou studentům nabízeny tlumočnické služby, které zajišťují tlumočníci znakového jazyka nebo znakované češtiny, pak orální tlumočníci a studenti mohou využívat tzv. zapisovatelů, kdy ti jim zapisují poznámky do notebooku a neslyšící student zatím sleduje výklad.

„Z důvodu narůstajícího počtu uchazečů o vysokoškolské studium, kteří budou v případě přijetí na vysokou školu vyžadovat speciální přístup, zřídily již některé z vysokých škol v České republice centra určená právě pro pomoc a podporu studentů se speciálními nároky. Mezi taková centra patří například Centrum pro znevýhodněné studenty SLUNEČNICE, které je součástí Institutu inovace vzdělávání ...“⁴⁶

Centrum SLUNEČNICE studentům se speciálními požadavky zajišťuje podporu ze strany vedení fakulty garantovanou směrnicí děkana, zařazení do systému studia se speciálními požadavky, poradenství uchazečům o studium a veškeré speciální služby pro neslyšící. Prioritou Centra je poradenská pomoc handicapovaným studentům University Palackého případně uchazečům o přijetí ke studiu. V odděleních centra jsou poskytovány speciální poradenské služby, hlavně pro osoby s narušenou komunikační schopností, se zrakovým postižením, sluchovým postižením, s poruchou hybnosti, se specifickými poruchami učení a chování a pro osoby s více vadami. Jednou z hlavních služeb, kterou Centrum nabízí je osobní asistence, adaptace studijních materiálů, konzultační činnost, metodická pomoc, atd.

V Praze v roce 2007 vznikl za podpory MŠMT „Středisko handicapovaných studentů při vysoké škole ekonomické v Praze“. Středisko nejdříve akceptovalo aktuální potřeby současných handicapovaných studentů, kteří na vysoké škole už studovali a potíže, plynoucí z jejich postižení.

Současný systém péče o sluchově postižené v České republice se snaží o zajištění komplexních služeb, které poskytují resorty školství, zdravotnictví

⁴⁶ DOLEŽALOVÁ, Lenka. *Terciární vzdělávání studentů se sluchovým postižením v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 8021059931., str. 87

a resort sociální. Poradenská služby zajišťují střediska rané péče a speciálně pedagogická centra pro sluchově postižené, které spolupracují s dalšími odborníky. *„V současné době se v rámci škol pro sluchově postižené se třemi komunikačními přístupy ve vzdělávání, a to s orálním vzdělávacím přístupem, bilingválním vzdělávacím přístupem nebo s přístupem uplatňujícím zásady totální komunikace. Je plně v kompetenci ředitele školy, který ze vzdělávacích přístupů zvolí.“*⁴⁷

⁴⁷DOLEŽALOVÁ, Lenka. *Terciární vzdělávání studentů se sluchovým postižením v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 8021059931., str. 96

ZÁVĚR

Cílem mé práce bylo uvést historický vývoj vzdělávání sluchově postižených ve světě a v České republice, jeho důležité mezníky samotného vzniku vzdělávání sluchově postižených a jeho následující vývoj. V průběhu studování jednotlivých materiálů jsem si pročetla zajímavé informace, které si myslím, že ovlivní mé následující vnímání sluchově postižených a jejich vzdělávání. Celá práce je pojata od prvních zmínek v římském právu až po současnou úpravu.

Už z počátku jsem zdůrazňovala právní postavení neslyšících lidí ve společnosti. Jakýkoliv postižený jedinec neměl žádné důstojné právní postavení a v mnoha případech byli tito lidé často usmrcováni. Případně, když nebyli usmrceni, neměli žádná práva na vzdělávání ani na důstojný život ve společnosti. I mezi vzdělanými filozofy, učiteli, lékaři a právníky nebyl nikdo, kdo by se těchto jedinců ujal. Nikdo z nich se problematikou neslyšících nechtěl zabývat a své názory přebírali jeden od druhého. Nepředpokládali, že by neslyšící se mohl naučit jinak, než s pomocí řeči. Největší vliv na vzdělávání neslyšících měly kláštery, kde se nacházela největší koncentrace vzdělaných lidí, kteří dobrovolně pečovali o nemocné a chudé lidi. Proto předpokládáme, že úplné počátky vzdělávání vznikly v těchto místech.

První dochované zmínky o vzdělávání sluchově postižených pochází ze 16. století. Jako první skutečný učitel neslyšících je označován Pedro Ponce de Leon s jeho metodou, která vycházela ze psaní jmen a názvů předmětů, následující artikulace, která nakonec přecházela do písemné formy spojenou s ústní. Mezi jeho slavné následovníky patřil Juan Pablo Bonet, který již pracoval s prstovou abecedou, ale jeho metoda staví převážně na řeči. Mohla bych zde vyjmenovat mnoho dalších následovníků, ale nedošla bych k ničemu jinému, než že každý z nich měli vlastní metodu, která byla podle nich tou nejlepší a nejvhodnější metodou vzdělávání neslyšících. Celá historie vzdělávání je propletena různými spory a neshodami mezi učiteli neslyšících a jejich metodami. Bohužel nikdy nikdo nedokázal rozhodnout, která z metod

je nejvhodnější. Mezi největší spory v historii bezpochyby patří spor o francouzské a německé metodě, které se v práci obsáhle věnuji. Práce se věnuje také období z dob první republiky, válečné i z dob komunismu, kde mnoho ústavů bylo zrušeno nebo přesídleno, mnoho spolků neslyšících bylo zrušeno nebo zařazeno do Svazu invalidů.

Ke konci práce jsem se věnovala současnosti. Vzdělávání sluchově postižených v zahraničí a jejich metody. Dnes je ve většině států upřednostňováno bilingvní vzdělávání nebo totální komunikace a v neposlední řadě je po celém světě rozebírána problematika integrace. Tomuto problému jsem se věnovala také v podkapitole, která se zabývá současným vzděláváním v České republice a současnému systému vzdělávání pro sluchově postižené.

Největším přínosem této práce je ucelení historie do jedné práce. I přes současnou dostupnost informací, bylo obtížné sehnat kvalitní zdroje k tomuto tématu. Tato práce může posloužit studentům, kteří se stejně jako já, budou zajímat o historii surdopedie. Přínos práce není pouze zdroj informací, ale pro mne sloužil také jako urovnání si myšlenek o problematice vzdělávání neslyšících jedinců. V budoucnu bych se ráda surdopedii věnovala a o mnoha metodách jsem si nasbírala dost informací, které bych v budoucích letech ráda vyzkoušela.

Historie je tolik obsáhlá, že jsem se bohužel nemohla zabývat vším, ale vím, že sama pro sebe se o historii budu zabývat i nadále.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

1. CÍSAŘ, Vlastimil. *Sluchadla při výchově hluchoněmých*. nákladem vlastním, 1938.
2. ČERNÝ, Vojtěch. *Historický vývoj vzdělání a výchovy hluchoněmých*. České Budějovice: Svaz spolku učitelů hluchoněmých v ČSR, 1934.
3. DOLEŽALOVÁ, Lenka. *Terciární vzdělávání studentů se sluchovým postižením v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 8021059931.
4. JANOTOVÁ, Naděžda. *Kapitoly o integraci sluchově postižených dětí*. Praha: Septima, 1996, 31 s. ISBN 80-858-0181-7.
5. JANOTOVÁ, Naděžda. *Rozvíjení zrakového vnímání a odezírání sluchově postižených dětí*. 1. vyd. Praha: Septima, 1996, 31 s. ISBN 80-858-0184-1.
6. KRAHULCOVÁ, Beáta. *Komunikace sluchově postižených*. Vyd. 2. Praha: Karolinum, 2002, 303 s. ISBN 80-246-0329-2.
7. HÁLA, Bohuslav. *Řeč v obrazech*. Praha: Václav Petr, 1942, 29 s. Svazky úvah a studií, č. 71.
8. HORÁKOVÁ, Radka. *Sluchové postižení: úvod do surdopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012, 159 s. ISBN 978-802-6200-840.
9. HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 1. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1998, 321 s. ISBN 80-721-6075-3.
10. HRUBÝ, Jaroslav. *Velký ilustrovaný průvodce neslyšících a nedoslýchavých po jejich vlastním osudu*. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených, 1999, 395 s. ISBN 80-721-6096-6.
11. HRUBÝ, J., HRUBÁ, I. 2005. *Neslyšící v dějinách: Velký ilustrovaný příběh o cestě neslyšících od vysmívání k rovnoprávnosti a plnému uplatnění [CD-ROM]*. Praha : FRPSP. 2005

12. LANGER, J. *Aktuální pohled na integraci dětí se sluchovým postižením (zpráva z výzkumného projektu). INFO-Zpravodaj*. Praha : FRPSP, 2008. Ročník 16., č.1.S. 22-24
13. MONATOVÁ, Lili. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. Brno: Paido - edice pedagogické literatury, 1996, 77 s. ISBN 80-859-3120-6.
14. NOVÁK, Alois. *Z dějin nápravné pedagogiky*. Praha: F.J. Kober a synové, 1935.
15. POUL, Jan. *Nástin vývoje vyučování neslyšících*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1996, 67 s. ISBN 80-210-1479-2.
16. PULDA, Miloš. *Včasná sluchově-řečová výchova malých sluchově postižených dětí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996, 57 s. ISBN 80-210-1296-X.
17. SEDLÁČEK, Jan a František ZAJÍC. *Hluchoněmý jeho výchova a vzdělání*. České Budějovice: Svaz spolku učitelů hluchoněmých v ČSR, 1934. 2. díl.
18. SEEMANN, Miloslav. *O příčinách a léčení hluchoněmosti*. Spolek pro péči o slabomyslné v R.Č.S., 1930. Knihovna úchylné mládeže, Svazek 5.
19. SKÁKALOVÁ, Tereza. *Uvedení do problematiky sluchového postižení: učební text pro studenty speciální pedagogiky*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 94 s. ISBN 978-807-4350-986.
20. SOUČEK, Václav. *Hluchoněmí v Československu*. Praha: Svaz spolku učitelů hluchoněmých v ČSR, 1928.
21. SOVÁK, Miloš. *Logopedie - metodika a didaktika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.
22. STRNADOVÁ, Věra. *Hádej, co říkám, aneb, Odezírání je nejisté umění*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 1998, 158 s. Knihovna časopisu Gong, sv. 20.

23. VÁLEK, Jan. *Hluchoněmý a jeho školní výchova*. V Brně: [s.n., 19--], 195 s.
24. VANĚČKOVÁ, Vlasta. *Příprava na čtení sluchově postižených dětí v předškolním věku*. Praha: Septima, 1996, 15 s. ISBN 80-858-0182-5.

Právní předpisy:

1. Zákon č. 561/2004 Sb., O předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
2. Vyhláška č. 72/2005 Sb., O poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
3. Vyhláška š. 73/2005 Sb., O vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

Diplomové práce:

1. GROSSMANNOVÁ, Petra. *Podmínky inkluzivního vzdělávání žáků se sluchovým postižením* [online]. Brno, 2012 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/282646/pedf_m/DP.pdf
2. KLUKOVÁ, Jana. *Možnosti vzdělávání sluchově postižených v České republice a ve Finsku* [online]. Brno, 2007 [cit. 2014-02-05]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/79733/pedf_b/bakalarska_prace.pdf
3. KUČEROVÁ, Klára. *Bilingvální metoda ve vzdělávání sluchově postižených v České republice a ve Švédsku* [online]. Brno, 2009 [cit. 2014-02-04]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/84455/pedf_m/diplomova_prace_Kucerova.Klara.pdf

Články:

1. KRATOCHVÍLOVÁ, Kristina. *Neslyšící v Německu: v Německu s více než 80 miliony obyvatel žije zhruba 80 tisíc neslyšících a milion nedoslýchavých lidí*. Gong: časopis pro občany s vadami sluchu. 2007, roč. 36, č. 9-10, s. 12-13. ISSN 0323-0732.
2. NEUDÖRFLOVÁ, Jana. *Péče o osoby s těžkým sluchovým postižením na přelomu 19. a 20. století* = Care of People with Severe Hearing

Impairment at the Turn of the 19th and 20th Century. Sociální práce: odborná revue pro sociální práci. 2009, č. 4, s. 117-125. ISSN 1213-6204.

3. POTMĚŠIL, Miloň a HRONOVÁ, Anna. Pohledy na způsoby komunikace ve vzdělávání sluchově postižených. Speciální pedagogika. 2001, roč. 11, č. 2, s.76-90. ISSN 1211-2720.

Webové prameny

1. <http://www.lekari-online.cz/orl-otorinolaryngologie/zakroky/casna-diagnostika-vad-sluchu-u-novorozencu-a-kojencu>
2. <http://www.lekari-online.cz/orl-otorinolaryngologie/novinky/kochlearni-implantat>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Iva Krejčová

Obor: Speciální pedagogika – učitelství

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Historie vzdělávání sluchově postižených ve světě a v České republice

Rok: 2015

Počet stran bez příloh: 75

Celkový počet stran příloh: 95

Počet titulů české literatury a pramenů: 33

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 0

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: Mgr., Mgr. Václav Chmelíř